Педагог

№3(81)
(Мамыр-Маусым)
(Май-Июнь)
2024

Журнал екі айда бір рет шығады / Журнал выходит один раз в два месяца

Журнал 2011 жылдың қаңтар-ақпан айынан бастап қазақ және орыс тілдерінде шыға бастады.
Журнал издается с января-февраля 2011 года на казахском и русском языках

Республикалық ғылыми-әдістемелік педагогикалық журнал
Республиканский научно-методический педагогический журнал

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ

Шеберлігі шыңдалған жан 3

Д. Кауымбаева
Ұлттық тәрбие берудегі сабақ үлгілері 6

Г. Нурадинова
Мұғалім: арманыңыздағы мамандық па әлде өміріңіздегі бейімділік пе? 8

А. Жакеева
Баланың денсаулығына ритмика сабағының пайдасы 9

Г. Мадиева
Биология сабақтарында білімалушылардың функционалдық сауаттылығын арттырудың инновациялық әдістері 11

А. Құрманбекова, А. Омархан
Физика пәнінің күрделі есептерін шығаруда АКТ тиімділігі 14

С. Кыдирова
Информатика мен мектептегі басқа пәндер арасындағы пәнаралық байланыс 16

Г. Ахметова
Ерекше оқу түрін қажет ететін балалардың оқу бұзылыстарын түзете-дамытуда ескеретін негізгі мәселелер 20

Г. Шотова, Н. Султаниязова
Теоретическое исследование особенностей эмоционального интеллекта обучающихся колледжа 23

Н. Байкенова
Средства формирования инклюзивной компетентности педагогов общеобразовательной школы 25

Б. Арпабаева
Шамалар 29

Ш. Омарова
Қазақтың ақсұңқар ақыны 33

А. Хожамбергенова
Еңбек етсең ерінбей 34

Б. Аяпова
Қу түлкі 38

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
«Педагог LTD» ЖШС

Бас редактор:
Гүлжанат ҚҰСТАНОВА

ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігінде 15.02.2010 ж. Астана қаласында тіркеліп, №10712-Ж куәлігі берілді.

Басуға қол қойылды 20.06.2024 ж.
Офсеттік басылым.
Тапсырысы: 320.
Басылым индексі: 74312

Редакцияның мекен-жайы:
050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел.: 8 777 194 94 58,
8 777 303 37 67.
Эл.пошта: **pedagog-ltd@mail.ru**

Журнал <<RADO Print>> баспаханасында басылды.
Алматы қ., Мыңбаев көш., 46, кеңсе 411А

Көркемдеуші және беттеуші:
Нұрзат РАЙМҚҰЛОВА

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА:
РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Н. Омашев – ҚР Жоғары мектеп Ғылым Академиясының академигі, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор.

С. Аманжолов – педагогика ғылымдарының докторы, ҚР Білім беру ісінің үздігі.

Ә. Дүйсебек – Ы. Алтынсарин атындағы Қазақ Білім Академиясының вице-президенті.

А. Миразова – Алматы қаласы, №159 мектеп-гимназиясының директоры, ҚР Білім беру ісінің үздігі, Қазақстанның Еңбек Ері.

Р. Кіршібаева – Алматы қаласы, №145 мектеп директорының тәрбие ісі жөніндегі орынбасары.

Журнал зарегистрирован
в Министерстве культуры и
информации РК в г. Астане.
Выдано свидетельство №10712-Ж
от 15.02.2010 г.

Подписано в печать 20.06.2024 г.
Печать офсетная.
Заказ 320.

Подписной индекс: 74312

Учредитель:
ТОО «Педагог LTD»
Адрес: 050036, г. Алматы,
Мкр. Мамыр-2, 13-7.
Тел./факс: 8 (727) 255-72-94;
сот.т.: 8 777 1949458,
8 777 3033767
Эл. почта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал напечатан в типографии
<<RADO Print>>
г. Алматы, ул. Мынбаева, 46, оф. 411А

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word бағдарламасына жазып жіберіңіз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Болмаса, факс, бағалы хат арқылы редакция мекен-жайына жіберулеріңізге болады.

Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Опубликованные материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях несут авторы. Рукописи и фотоснимки не рецензируются и не возвращаются. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале допускаются только с согласия редакции.

ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ!

Представляемые материалы должны быть напечатаны и сохранены в программе Microsoft Word. Объем не более 2-х страниц, шрифт Times New Roman. Сведения об авторе должны быть точными и полными. Фотографии высылайте отдельными файлами в формате JPEG, TIFF, не вставляя в текст статьи. К высылаемому материалу приложить копию квитанции о подписке на журнал. Материалы отправляйте на электронную почту (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru), факсом или заказным письмом.

Шеберлігі шыңдалған жан

Жамал Мейірбекқызы Оңтүстік Қазақстан облысы Созақ ауданы Сызған ауылында 1959 жылы 17 мамырда дүниеге келген. 1966 жылы Ғани Мұратбаев атындағы қазақ орта мектебін тәмамдап, Алматы қаласындағы Қазақтың Еңбек Қызыл ту орденді Ауылшаруашылық институтының жеміс бау-бақша және жүзім факультетін бітірді. Алғаш еңбек жолын 1984 жылдан 1987 жылға дейін Көкшетау өңірінің Майский совхозында агроном ретінде бастады. Сол жылдары жолдасы – Абуталип Төлегенұлы ветеринар дәрігер болып, екеуі бірге қызмет етті.

2011 жылы Қазақстан инженерлі-педагогикалық Халықтар достығы университетін кәсіптік оқыту мамандығы бойынша тәмамдады.

2012-2017 жылдары Алматы қаласындағы №187 жалпы білім беретін мектепте көркем еңбек пәні мұғалімі болып қызмет атқарды.

2017 жылы зейнетке шықты. Сол жылдан бастап 2022 жылға дейін «АйСаф» қыздар мектебінде көркем еңбек пәнінен сабақ берді.

2022 жылдан қазіргі күнге дейін «Orken Education» жеке мектебінде қолөнер үйірмесінің жетекшісі.

Марапаттары:

2018 жылы ҚР «Өрлеу» Білім-ғылым технологиялық порталының «Ұлағатты ұстаз» төсбелгісімен марапатталды. №С055 Куәлік.

Жамал Мейірбекқызы НҰРТАНОВА, «Orken Education» жеке мектебінің қолөнер үйірмесінің жетекшісі, Ұлттық Дизайн Академиясының академигі. Алматы қаласы.

2022 жылы Астана қаласында Ұлттық Дизайн Академиясының академигі дәрежесін алды. №А-062 Дипломы.

2023 жылы Н. Адамқұловпен бірге «Жүннен жасалатын бұйымдар» атты технология пәні мұғалімдеріне арналған оқулық жариялады. – Алматы, «Бизнес полиграфия», 2023. – 104 бет.

Жамал Мейірбекқызы Республикалық педагогикалық, ғылыми-әдістемелік журналдарда үнемі іс-тәжірибесімен бөлісіп отырады.

Қазақтың қазақ болуы өз елінің, өз жұртының салт-дәстүрі мен әдеп-ғұрпын жетік білуінен басталады. Қазақтардың мәдени мұрасының маңызды бөлігін қазақ халқының шығармашылық болмысы мен эстетикалық талғамын көрсететін сәндік-қолданбалы өнері құрайды. Халық арасында әлі де киізден сырмақ, текеметтерді дайындау жұмысын жалғастырып келе жатқан шеберлер аз емес. Жамал Мейірбекқызы Дәмет әжесінің шеберлігін бала кезінен бойына сіңіріп, қазақтың ежелгі қолөнер бұйымдарының түр-түрін жасап, өскелең ұрпақтың ұлттық қолөнеріне қызығушылығын оята білді. Қазіргі таңда шәкірттері киіз басып, жүннен түрлі бұйымдар жасап, кілем, алаша, ши тоқып, қолөнер үйірмесіне түгел қатысады. Жасаған бұйымдары қалалық көрмеге, жәрмеңкелерге қойылып жүр. Жамал Мейірбекқызының бірегей қолөнер туындылары шет елдік азаматтардың қызығушылығын тудырып, АҚШ, Еуропа елдеріне тарап та үлгерді.

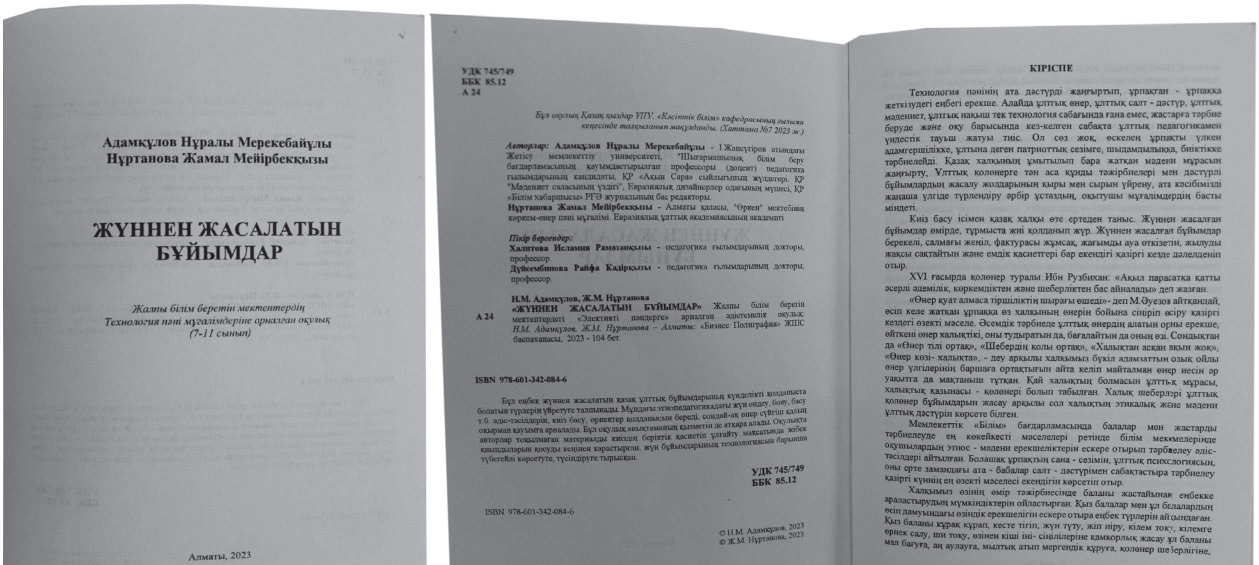
Адамқұлов Нұралы Мерекебайұлы
Нұртанова Жамал Мейірбекқызы

ЖҮННЕН ЖАСАЛАТЫН БҰЙЫМДАР

Жалпы білім беретін мектептердің
Технология пәні мұғалімдеріне арналған оқулық
(7-11 сынып)

Алматы, 2023

УДК 745/749
ББК 85.12
А 24

Бұл оқулық Қазақ қыздар ҰПУ, «Кәсіптік білім» кафедрасының ғылыми кеңесінде талқыланып мақұлданды. (Хаттама №7 2023 ж.)

Авторлар: **Адамқұлов Нұралы Мерекебайұлы** - І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттіу университеті, "Шығармашылық білім беру бағдарламасының қауымдастырылған профессоры (доцент) педагогика ғылымдарының кандидаты, ҚР «Ақын Сара» сыйлығының жүлдегері. ҚР "Мәдениет саласының үздігі", Евразиялық дизайнерлер одағының мүшесі, ҚР «Білім хабаршысы» РҒӘ журналының бас редакторы.
Нұртанова Жамал Мейірбекқызы - Алматы қаласы, "Өркен" мектебінің көркем-өнер пәні мұғалімі. Евразиялық ұлттық академиясының академигі

Пікір бергендер:
Халитова Исламия Рамазанқызы - педагогика ғылымдарының докторы, профессор.
Дүйсембинова Райфа Кадірқызы - педагогика ғылымдарының докторы, профессор.

А 24 **Н.М. Адамқұлов, Ж.М. Нұртанова**
«ЖҮННЕН ЖАСАЛАТЫН БҰЙЫМДАР» Жалпы білім беретін мектептердегі «Элективті пәндерге» арналған әдістемелік оқулық: *Н.М. Адамқұлов, Ж.М. Нұртанова – Алматы:* «Бизнес Полиграфия» ЖШС баспаханасы, 2023 - 104 бет.

ISBN 978-601-342-084-6

Бұл еңбек жүннен жасалатын қазақ ұлттық бұйымдарының күнделікті қолданыста болатын түрлерін үйретуге талпынады. Мұндағы этнопедагогикадағы жүн өңдеу, бояу, басу т.б. әдіс-тәсілдерін, киіз басу, өрнектер қолданысын береді, сондай-ақ өнер сүйгіш қалың оқырман қауымға арналады. Бұл оқулық анықтаманың қызметін де атқара алады. Оқулықта авторлар тоқылмаған материалды киіздің беріктік қасиетін ұлғайту мақсатында жібек қиындыларын қосуды кеңінен қарастырған, жүн бұйымдарының технологиясын барынша түбегейлі көрсетуге, түсіндіруге тырысқан.

УДК 745/749
ББК 85.12

ISBN 978-601-342-084-6

© Н.М. Адамқұлов, 2023
© Ж.М. Нұртанова, 2023

КІРІСПЕ

Технология пәнінің ата дәстүрді жаңғыртып, ұрпақтан - ұрпаққа жеткізудегі еңбегі ерекше. Алайда ұлттық өнер, ұлттық салт - дәстүр, ұлттық мәдениет, ұлттық нақыш тек технология сабағында ғана емес, жастарға тәрбие беруде және оқу барысында кез-келген сабақта ұлттық педагогикамен үндестік тауып жатуы тиіс. Ол сөз жоқ, өскелең ұрпақты үлкен адамгершілікке, ұлтына деген патриоттық сезімге, шыдамдылыққа, биіктікке тәрбиелейді. Қазақ халқының ұмытылып бара жатқан мәдени мұрасын жаңғырту, Ұлттық қолөнерге тән аса құнды тәжірбиелері мен дәстүрлі бұйымдардың жасалу жолдарының қыры мен сырын үйрену, ата кәсібімізді жаңаша үлгіде түрлендіру әрбір ұстаздың, оқытушы мұғалімдердің басты міндеті.

Киіз басу ісімен қазақ халқы өте ертеден таныс. Жүннен жасалған бұйымдар өмірде, тұрмыста жиі қолданып жүр. Жүннен жасалған бұйымдар берекелі, салмағы жеңіл, фактурасы жұмсақ, жағымды ауа өткізетін, жылуды жақсы сақтайтын және емдік қасиеттері бар екендігі қазіргі кезде дәлелденіп отыр.

XVI ғасырда қолөнер туралы Ибн Рузбихан: «Ақыл парасатқа қатты әсерлі әдемілік, көркемдіктен және шеберліктен бас айналады» деп жазған.

«Өнер қуат алмаса тіршіліктің шырағы өшеді» - деп М.Әуезов айтқандай, өсіп келе жатқан ұрпаққа өз халқының өнерін бойына сіңіріп өсіру қазіргі кездегі өзекті мәселе. Әсемдік тәрбиеде ұлттық өнердің алатын орны ерекше, өйткені өнер халықтікі, оны тудыратын да, бағалайтын да оның өзі. Сондықтан да «Өнер тілі ортақ», «Шебердің қолы ортақ», «Халықтан асқан ақын жоқ», «Өнер көзі- халықта», - деу арқылы халқымыз бүкіл адамзаттың озық ойлы өнер үлгілерінің баршаға ортақтығын айта келіп майталман өнер иесін әр уақытта да мақтаныш тұтқан. Қай халықтың болмасын ұлттық мұрасы, халықтық қазынасы - қолөнері болып табылған. Халық шеберлері ұлттық қолөнер бұйымдарын жасау арқылы сол халықтың этикалық және мәдени ұлттық дәстүрін көрсете білген.

Мемлекеттік «Білім» бағдарламасында балалар мен жастарды тәрбиелеуде ең көкейкесті мәселелері ретінде білім мекемелерінде оқушылардың этнос - мәдени ерекшеліктерін ескере отырып тәрбиелеу әдіс-тәсілдері айтылған. Болашақ ұрпақтың сана - сезімін, ұлттық психологиясын, оны ерте замандағы ата - бабалар салт - дәстүрімен сабақтастыра тәрбиелеу қазіргі күннің ең өзекті мәселесі екендігін көрсетіп отыр.

Халқымыз өзінің өмір тәжірбиесінде баланы жастайынан еңбекке араластырудың мүмкіндіктерін ойластырған. Қыз балалар мен ұл балалардың өсіп дамуындағы өзіндік ерекшелігін ескере отыра еңбек түрлерін айқындаған. Қыз баланы құрақ құрап, кесте тігіп, жүн түту, жіп иіру, кілем тоқу, кілемге өрнек салу, ши тоқу, өзінен кіші іні- сіңілілеріне қамқорлық жасау ұл баланы мал бағуға, аң аулауға, мылтық атып мергендік құруға, қолөнер шеберлігіне,

3

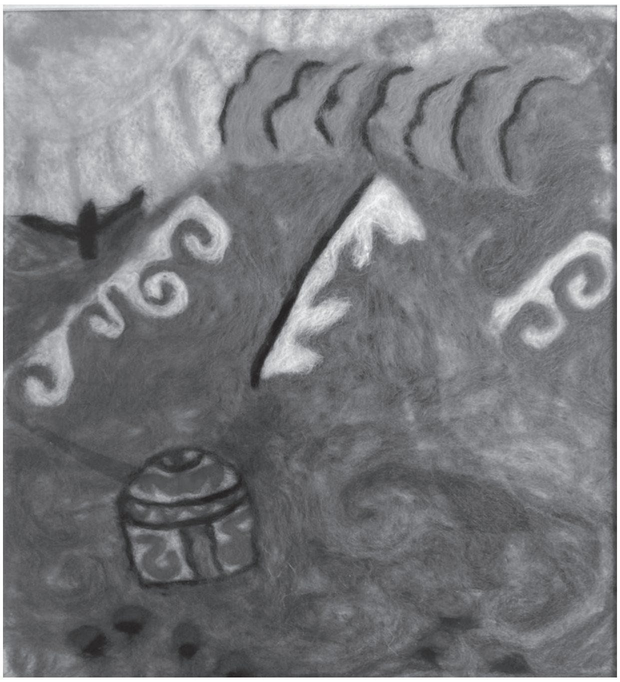

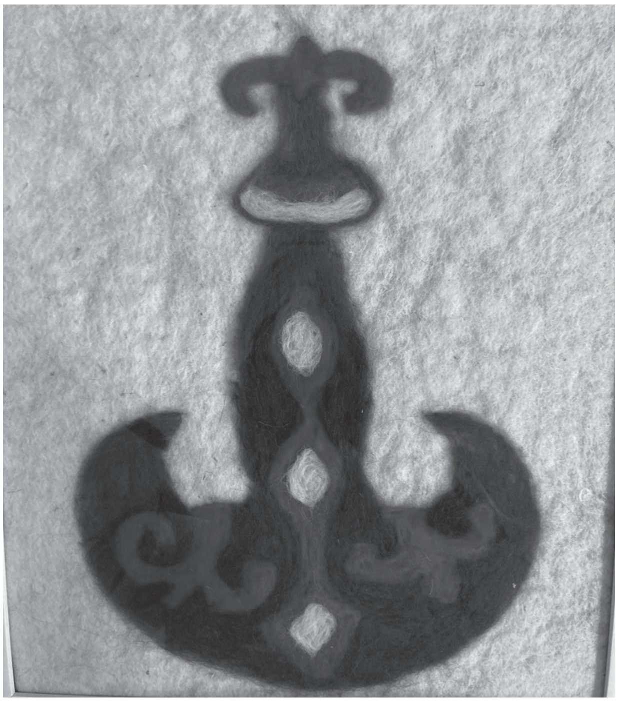

Жамал Мейірбекқызы – үш қыз тәрбиелеген ардақты ана, аяулы әже. Жамал Мейірбекқызының жаны әсемдікке, шығармашылыққа құштар, бойындағы елжандылық қасиеті – айналасындағыларға үлгі-өнеге. Ұжымына сыйлы, достарына адал, кәсібінде шебер жан. Ұлттық құндылықтарымызды дәріптеп жүрген бірегей жан – Жамал Мейірбекқызы Нұртановаға шығармашылық табыстар, шебер шәкірттер, отбасылық бақыт тілейміз!

Жамал Мейірбекқызына арнау

Мықты шебер керемет,
Жұмысы ғажап дөңгелеп.
Сіздей шебер көп болса,
Заманы әлі өзгереді.

«Өркен» қыздар мектебі,
Өнері басқа өзгерек.
Басшысы жақын жүрекке,
Жайнайды төңірек.

Мектепте сондай бір көркем,
Ойлама берген тегін деп.
Шәкірттер, шіркін, көп болсын,
Өнердің көрсін төрін көп.

Ұлттық тәрбие берудегі сабақ үлгілері

Көркем еңбек пәнінде қолөнерді оқыту деген:

– өткен сабақтың нәтижелеріне терең де жан-жақты педагогикалық талдау жасау;

– іскерлікті оқыту мен оған тәрбиелеудің мақсатын жоспарлау;

– практикалық сабақтарда, оқу-тәрбие ісінде материалдық қаражатты, рухани күш-жігерді аз жұмсап, жетістікке қол жеткізетін тиімді жолдарын іздестіру;

– оқушылардың іскерлігі мен біліктілігін, шығармашылық белсенділігін ұдайы көтеріп отыру;

Көркем еңбек пәні мұғалімі білімдар, іскер, тәжірибелі мұғалім, әрі психолог болуы керек. Еңбек сабағын халықтық педагогикамен ұштастырудың маңызы зор. Әл-Фарабидің «Тәрбиелеу дегеніміз – халықтардың бойына біткен білімге негізделген этикалық игіліктер мен өнерді дарыту» - деген сөзді әр мұғалім өз сабағына ұстаным етіп алса деймін.

Қазақ бала тәрбиесінде өмір тіршілігінің ертеңгі келешегіне ерекше мән берген. Бала жас кезінен көз көргенді көңілге тоқып, қолы үйреніп, істей алатындай болуға бейімдендіріледі. «Ұл бала үш өнерді, қыз бала үш өнерді білуі парыз» деген екен халқымыз. Сондағы бұл үш өнер не? Ұл бала: таспа тіліп, өрім өре білуі; шаш алып, сақал – мұрт басуы; мал сойып, оны мүшелей білуі қажет, ал қыз бала: ине сабақтап, кесте тігуді; ұршық ұстап, жіп иіруді; арқау құрып, қап тоқуды үйренуі керек болған.

Қыздарды әсемдікке тәрбиелеуде, әлемнің әсемдігін көзбен көре білуге, зерделі болуға, ақылмен ойлануға жетелейтін ұстаздар қауымы. Қазақ халқының ұғымында қыз бала ақылды, байсалды, жаны нәзік те ерке, мінезі жайдарлы, өнерлі болып келеді. «Қыздың жиған жүгіндей», «Қыздың тіккен кестесіндей» деген теңеулер қыз баланың ұқыптылығын, шеберлігін көрсетеді. Осы орайда, қыз балаларға арналған «Жүннен бұйымдар жасау» (8 сынып) тақырыбындағы үйірме жұмысының бірнеше сабақ жоспарын және оқушылардың шығармашылық жұмыстарын үлгі ретінде назарларыңызға ұсынбақпын.

Сабақ жоспары

Сабақтың тақырыбы: Жүн және оның түрлері

Сабақтың мақсаты: Жүн, оның қасиеттері, түрлері туралы мағлұмат беру.

Сабақ әдісі: Түсіндіру, баяндау, көрнекі көрсетулер.

Сабақтың түрі: Жаңа сабақты меңгерту.

Сабақтың көрнекілігі: Жүн, оның түрлері, слайдтар.

Сабақтың барысы.

Ұйымдастыру. Оқушылармен сәлемдесу, түгелдеу. Үйірменің тақырыбымен, мақсат-міндетімен таныстыру.

Жаңа сабақ. Жүн және оның түрлері

Төрт түлік малдың жүні қазақ халқының өмір тіршілігінде үлкен роль атқарған және оны ұқсатуды ел бұдан мыңдаған жылдар бұрын білген. Қазақ халқының шаруашылығында мал жүнінің ең асылы және бұйымдар жасауға ең көп қолданатыны түйе және қой жүндері, ешкі түбіті, оның қылы, содан кейінгісі жылқының жал-құйрығы, түйенің жүні, шудасы.

Түйе жүнінен неше түрлі өрмек жіптерін иіріп, шекпен, қап, белбеу, құр, кілем, қоржын сияқтыларды тоқиды. Сол сияқты түйе жүні айыл-құйысқан, өмілдірік, ноқта жасауға және көген, бау-шу есуге өте қолайлы. Түйе жүні көрпеге салуға, шапанға тартуға өте жақсы, жеңіл, әрі жылы болады, қылшық шықпайды. «Шуда» деп түйенің мойнындағы, тізесіндегі, екі өркештің үстіндегі салалы

қылшық жүндерін айтады. Шудадан жамаужасқаулық жіп иіріледі. Бұрын қазақтың тон-шалбары, сабасы мен торсығы, көп ыдыстары осы шуда жіппен тігілген. Шуда жіп «шертер», «керуіш» деп аталатын.

Қойдың жүнін «жабағы», «күзем жүні», «қозы жүні», «өлі жүн» және «шет-пұшпақ» деп бес түрге бөліп атайды. Қойдың жабағы жүнінен шидем шапан, күпі күседі, ішпек, терілік жасайды, тыстап күпсек (бөстек), көпшік, жеңіл байпақ тігеді. Қойдың жабағы жүнін түтіп, одан кейін матаның сыртына шықпас үшін қылшықтарын бүрілтіп қайнатады. Бұл жүнді шайырынан арылтып тазарту үшін де істеледі. Жабағы жүнді киімнің, көрпенің арасына салады, неше түрлі иіру ісіне, бізбен, сыммен тоқу жұмысына қолданады. Түтілген жабағы жүннен шүйке жасалып, бау-шу есіледі, өрмек жіптері, неше түрлі жиектер ширатылады.

Ал күзем жүнінен, қозы жүнінен киіз басылады, текемет, сырмақ, қалпақ, кебенек, киіз етік, пима сияқты киім-кешектер жасалады. Күзем жүні мен қозы жүні иіруге келмейді, ол киімнің, көрпенің арасына тартуға да жарамсыз.

Малдың терісінен жұлынып немесе жидітіп алынған жұлма жүнді, қойдың бауырында, пұшпақтарында байланып жүретін білтеленген жүндерді «өлі жүн» деп атайды. Қотанның ортасында түсіп қалған, бұтаның басынан жиналған, баушу ескеннен қалған үзік жүндерді «шетпұшпақ жүн» деп атайды. Мұндай жүндер көбінесе аркан-жіп есуге жұмсалады.

Ешкі жүнін түбіт, қылшық деп екіге бөледі. Түбіт иіруге, шұлық, қолғап, шәлі сияқты жеңіл әрі жылы киімдерді тоқуға тиімді. Оны ешкі түлеген кезде қылшық жүнмен бірге қырқып алып, түтіп қылшығынан бөледі. Ешкінің қылшығы арқан-жіп есуге жұмсалады. Қазақ талғамында ешкі түбіті түйе жүнінен де қымбат, жібекпен теңдес саналған.

Жылқының жал-құйрығын «қыл» деп атайды. Жал-құйрық көбінесе арқан-жіп есуге, сүзгі тоқуға, тұзақ есуге, жұмсалады. Жылқы қылын терімен қаптап көпшік, жастық, бөстек жасауға, қобызға тағуға пайдаланған.

Қазақ шеберлері мал жүнінен басқа қоянның жүнін, құстың мамығын да іске жаратқан. Қоянның жүнінен жылы шарф, қолғап, шұлық, бөкебай тоқыған.

Құстың мамығынан құс жастық, құс төсек жасаған. Тымақтың маңдайына, найзаның ұшына, салт атты адамның иығына тағып алған құс қауырсыны «өте асығыс» деген белгіні білдірген. Осыдан келіп хан мен хандар арасында тығыз хабар жөнелтілгенде хаттың сыртына бір тал қауырсын бекітілетін, оны «үкілі почта» деп атаған.

Үкінің жүні қазақтың ескі салты бойынша әсемдіктің белгісі деп саналған. Сонымен бірге үкіні қасиетті деп те білген. Мысалы, ерте кезде бақсы, молдалар, хан тұқымдары, атақты батыр, ақын, салдар үкі тағып жүрген. Ұзатылар қызға, қайнына баратын күйеуге, алғаш отау болғанда шымылдыққа үкі қадау ғұрпының бір жоралғысы осыдан қалса керек. Осыдан келіп жүнделетін бір үкі бір аттың құнымен бағаланған.Үкіні ұлпа және қара қасқа үкі деп екі түрге ажыратады. Үкінің балақ жүнін – ұлпа, ал бауыр жүнін – қара қасқа үкі деген. Қара қасқа үкіні көбінесе ерлер қадаған. Сәукеле, тақия, бөрік сияқты қыз-келіншектер дүниесіне көбінесе ұлпа (балақ жүн) үкісі қадалған. Ақ үкінің жүнін түрлі түсті етіп бояп та пайдаланған. Мұндайда бояуға қазының майын қосқан. Үкіні аулап ұстап, балақ жүні мен бауыр төсінің жүнін алып, өзін жемге тойғызып қоя беретін. Мұны «үкі жүндеу» деп атайды. Үкі жүндеген ауылдан олжа алу салты да болған.

Динара Нагметовна
КАУЫМБАЕВА,
«Кәрім Мыңбаев атындағы №59
мектеп-лицейі» ШЖҚ МКҚ
көркем еңбек пәні мұғалімі.
Астана қаласы.

Мұғалім: арманыңыздағы мамандық па әлде өміріңіздегі бейімділік пе?

Ұстаздық – берілген сый, ұстаздық – талант, ұстаздық – бейімділік, ұстаздық – өмірлік іс. Заманауи ұстаз – ең алдымен, шәкіртінің жақсы досы, әрқашан түсініп, қолдайтын сұхбатшысы. Мұғалімдік мамандықты таңдағандар білім алушының жеке тұлғалық қасиеттерін дамыту мен ертеңгі ел болашағын жарқын етер азамат қалыптастырудың жауапкершілігі орасан зор екенін ұғынары анық. Жақсы ұстаз – бұл қай кезде де ең алдымен, кәсіби деңгейі жоғары, интеллектуалдық, шығармашылық қабілеті мол тұлға. Ол оқытудың жаңа технологияларын өмірге ендіруге дайын, оқу-тәрбие ісіне шынайы жанашырлық танытатын қоғамның ең озық бөлігі болуы тиіс.

Ұлт ұстазы атанған Ахмет Байтұрсынұлының: «Біз елді түзеуді бала оқыту ісін түзеуден бастауымыз керек», - деген қанатты сөзін ескерсек, ұрпақ тәрбиесі баланы оқыту, заманына лайық тұлға етіп шығаруды көздейді. Білім мен ғылым – табысқа жетудің ең басты кілті. Елдің ертеңін қалыптастыратын мұғалім бойында мамандығына адалдық, кәсіби шеберлік, оқушыға сенім болуы тиіс. Алғаш әріп танытып, өміріміздің баспалдағына жетелеген ұстаз бейнесі өмірімде осы жолды таңдауыма тікелей әсер етті. Жылжыған жылдарда шәкірт болудан бүгінде ұстаздыққа бет бұрдық. Өмір бойы оқыта жүріп оқуға, үйрете жүріп үйренуге баулыған мамандығым тәжірибеге толы жылдарым мен қайталанбас шәкірттер жолымен бөлек.

Үнемі оқумен, еңбекпен, ізденіспен келе жатқан педагог – барлық істі атқаруға уақыт таба білетін жан. Белгілі философ Ж.Ж. Руссо «Ұстаздық ету – уақыт ұту емес, өзгенің бақытын аялау, өзінің уақытын аямау» деген екен. Құзіретті мұғалім әрбір ісін нәтижелі, сапалы орындауды мақсат етеді. Ол білгенін қанағат етпей, біле бергісі келеді. Біріншіден, ұстаз өзінің еңбегінің нәтижесін өлшеу, біліктілігі мен қызметінде сапалы көрсеткішке жетуі. Екіншіден, практикалық қызметте педагогтің сапалық көрсеткішін зерттеу біліктілігі. Бұл шебер педагогтің, шығармашыл, бәсекеге қабілетті педагогтың өз қызметіне, оның нәтижесіне талдау жасай білу біліктілігін көрсетеді.

Педагогикалық бағыттағы зерттеулердің авторы әрі білім саласындағы өзекті мәселелерді талдау жасаған Дж. Хэтти өзінің «Көрнекі оқу» атты көпшілікке кең танымал кітабында мектептегі білім сапасын қалай арттыруға болады, нәтижелі оқытуға қалай жетуге болады деген сауалға жауап іздеген. 1200-ге жуық талдау қорытындыларын келтіріп, Дж. Хэтти 15 жыл бойы жүргізген зерттеулерінде «Мектептегі оқудың нәтижелерін қалай жақсартуға болады? Оқушылардың оқу нәтижелеріне не және қалай ықпал жасайды? Оқытуда не жақсы жұмыс жасайды? Қалайша оқу үдерісін анағұрлым тиімді жасап, оқушыларды жоғары нәтижелерге жетелей аламыз? Оқу нәтижелеріне оқушының тұлғасы, жанұясы, мұғалім, оқу бағдарламасы мен оқыту әдістемесі қалайша ықпал жасайды?» деген сұрақтарға жауап ретінде оқытудың сапалы әрі оқу үдерісінің тиімді, нәтижелі болуы тікелей ұстаз тұлғасына байланысты екенін анықтаған. Қазақ санасының шамшырағы, ағартушы Ы. Алтынсариннің «Маған жақсы мұғалім бәрінен де қымбат, өйткені мұғалім – мектептің жүрегі» деген сөзін бұл ұғыммен дәйектей аламыз. Менің ойымша, кез келген мұғалім ұстаз бола алмайды. Себебі, ұстаздық өнер – тағылымы терең өнер. Ал өнерлі болу кез келген адамға қона бермейді. Олай болса, шын ұстаз болу үшін табиғи дарын, ізгілікті ізденіс пен ерен еңбекке ұштастырылуы шарт. «Шәкіртсіз

ұстаз тұл» деген тегін айтылмаса керек.

Мұғалім – оқушы үшін еліктейтін нағыз тұлға. Кез келген оқушы үйінде әкесіне, немесе шешесіне еліктесе, ал мектеп қабырғасында ол өзінің ұстазына еліктейді. Міне, бұдан шығар қорытынды, мұғалім бірінші кезекте өзінің шәкірті үшін еліктейтін тұлға бола білуі керек. Егер ол еліктейтін тұлға бола білмесе, оқушылар оның берген білімі мен тәрбиесін самарқау қабылдайтындары сөзсіз. Бұдан кейінгі кезекте, мұғалімнің жинақтаған білімінің толық болуы – негізгі шарт. Ақын, философ О. Хайям:

Темірдің өткірлігі ұстасынан,
Жаһанда ғылым іздеп адам болу,
Шәкірттің білімдісі ұстазынан, - дейді.

Шәкіртке білім беріп, адамшылық қасиетін қалыптастыру – мұғалім мойнындағы өте ауыр да жауапты жүк. Осы аталған жауапты жүкті ең бірінші арқалайтындар – мектептің ең негізгі іргетасы болып саналатын бастауыш сынып мұғалімдері. Кез келген ғимараттың іргетасы мықты болмаса, оның құрылысының нашар да сапасыз болатыны рас. Міне, бастауыш сынып жоғарғы сыныпқа апарар іргетас болып саналады. Бастауышта алған білім мықты болса, оқушылардың жоғарғы сыныпқа барғанда да алатын білімдері сапалы деген сөз. Осы іргетасты қалаушы бастауыш сынып мұғалімдерінің арқалап жүрген міндеттемелері мен жауапкершіліктері жоғары.

Бір кездері ұстаз алдында отырған шәкірт болып қарасам, енді өз шәкірттерінің жанарларына қарап жанын ұғуға тырысқан, бала жанының бағбанына айналар ұстаздық жолын атқарып келемін. Мұғалімдік қызметте әрдайым ұстанатын ұстанымымды ұлттың ұлы перзенті атанған Д.А. Қонаев сөзімен дәйектеймін: «Өмірдің екі тірегі бар: үйретуден жалықпау, үйренуден аянбау».

Қорытындылай келгенде, мұғалімдік – қадірлі мамандық. Ұстаздық – ұлы жол. Ұстаздық ұстанымға берік болып, ел мүддесіне қызмет етер ұлтжанды, білімді азаматтарды оқыту, тәрбиелеу – басты міндет, жүрек ісі.

Гаухар Мирамбековна НУРАДИНОВА,
№181 жалпы білім беретін мектептің
бастауыш сынып мұғалімі.
Алатау ауданы,
Алматы қаласы.

Баланың денсаулығына ритмика сабағының пайдасы

Айжан Жаксылыковна ЖАКЕЕВА,
С. Қожанов атындағы №64 мектеп-лицейі би үйірмесінің жетекшісі.
Астана қаласы.

Ритмика сабағында бала үшін қозғалыс арқылы өз-өздерін көрсетудің тәсілі болып табылады. Ал, қазіргі заманғы музыка әуені кең қозғалыстығымен, көңілді динамикасымен балаларға жақын. Музыкалық-ырғақтық іс-әрекет ритмика сабағының жұмыс мазмұны болады да, оның нәтижесінде оқушылар музыкаға қосылып, қозғалыс арқылы өзін, яғни «мен» дегенді көрсетеді. Күрделі емес музыкалық формаларды меңгеруі, музыкамен әртүрлі қозғалыстарды – жүгіру, секіру, би және гимнастикалық жаттығуларды орындау, оқушылардың қозғалыс дағды-

ларын, кеңістік бағдарын және қозғалыс тепе-теңдігін жақсартуға көмектеседі. Ритмика – оқушының эмоционалдық қалпын және тәртібін қалпына келтірудің жақсы құралы болып келеді.

Ритмика сабағының рөлі: Балалардың салауатты өмір сүруге және денсаулықтарын нығайтуға жағдай жасау.

Ритмика сабағының мақсаттары:

Оқушылардың дене бітімін шынықтырып, күшейту. Музыканы есту және баулу қабілетін теория және практика жүзінде іске асыру. Биді түсіну және билеу қабілетін қалыптастыру. Өзін - өзі ұстай білуге тәрбиелеу.

Ритмика сабағының міндеттері:

Сезіну, есту қабілетін дамыту;

Қимыл-қозғалыс аппараттарының жүрек қан айналымын реттеп, жақсарту;

Дененің дұрыс бітімін қалыптастыру, дұрыс демалу, дер кезінде дұрыс қимылдарын жетілдіру;

Музыкалық шығармалардың буын ырғағын, екпінін, мазмұнын дұрыс түсінуге дайындау;

Теория және практика жүзінде қозғалысын дұрыс сезіне білу;

Билеу кезінде би қозғалысы арқылы оның мәнерлілігін арттыру;

Би қозғалысы кезінде би үйрену дағдыларын қалыптастыру.

Мектепке дейінгі кезең-әр адамның ең жауапты кезеңдерінің бірі. Осы жастағы балалардың дене құрылысының кемелденуі, гармониялық ойлауы және адамның тұлғасы қалыптасып, денсаулық негізі қаланады. Яғни, музыкалық ырғақты сабақтар әсемдік пен қатар баланың бұлшық еттерінің дамуы мен дене сымбатының дұрыс өсуіне тигізетін әсері зор.

Ритмика сабағында көркем гимнастика, дене шынықтыру элементтері және балалардың негізгі психологиялық функциясының дамуына мүмкіндік туғызады (ойлау, есте сақтау, зейін және елестету). Ритмика сабағы арқылы бала қозғалысағы бостандығын сезінеді, қуаныш сезімі оянып, балалардың әуенге сай ырғақты би қозғалыстарына деген қажеттіліктері ұлғаяды.

Балалар әуен ырғағына ере отырып, өз денелерін еркін қозғалысқа келтіре алады, жеңіл және күрделі қимылдарды өздігінен орындауы дамып, ырғақты іс-қимылдарды жасауға машықтанады.

Ритмика сабағында:

- Балалардың музыкаға, өнерге деген қызығушылығын қалыптастырады;
- Балалар әдемі қозғалысқа, әдемі жүруге дағдыландырады;
- Балалардың жас ерекшелігін, шама шарқын ескеріп, жеңіл музыкалық репертуардан бастап, біртіндеп күрделендіре отырып жүзеге асыру;
- Баланың жас ерекшеліктерін ескере отырып, би элементтерін үйренеді;
- Балалардың қимыл белсенділіктерін артады;
- Би билеудегі ережелерді біледі;
- Жұппен би билеуді үйренеді;
- Сахнада өзін ұстауды үйренеді;
- Әр ұлттың биін меңгереді;

Ритмика сабағында тек қана би үйретіліп қана қоймай ырғақ жаттығулары арқылы денсаулықтары нығайып, ой-өрістері дамиды. Бұлшық ет күштері жақсарып, икемділік, төзімділік қабілеттері дамиды және дене бітімдері түзеліп, сымбаттылыққа тәрбиеленеді, әдемілікке деген құштарлықтары артады, яғни ырғақты би жаттығулары баланың ішкі барлық ағзаларына әсер етеді. Мысалы: ішкі рухани жағдайы өзгеріп, мазасыздықты басып, қандағы кортизол деңгейін жақсартып, жалпақ табандылық, тыныс демікпесі, созылмалы бронхит, өкпенің қабынуын, омыртқа қисаю ауыруларын алдын алады сонымен қоса балалардың зияткерлік деңгейінің артуына, оның ойлау жылдамдығына ықпалын тигізе отыра есте сақтау қабілеттерін жақсартады.

Биология сабақтарында білімалушылардың функционалдық сауаттылығын арттырудың инновациялық әдістері

Бұл мақалада биология сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығының құзыреттілігін қалыптастыру технологиялары сипатталған. Функционалдық сауаттылығының анықтамасы, сондай-ақ оқытудың заманауи тәсілі тұрғысынан жаратылыстану сауаттылығының құзыреттілігінің сипаттамасы берілген. Функционалдық сауаттылық мектепте биологияны оқыту әдістемесіндегі негізгі құндылық бағдары болып табылады. Жүргізілетін зерттеу жұмыстары пәнаралық сипатқа ие. Автор биологияны оқытудың заманауи тәсілі аясында функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың негізгі мәселелерін анықтайды. Биология сабақтарында оны қалыптастырудың мүмкін бағыттары, формалары, құралдары, әдістері мен технологиялары ұсынылады. Автор функционалдық сауаттылықтың құзыреттілігін қалыптастыруда заманауи технологияларға, атап айтқанда, квест-технологияларға ерекше рөл береді. Қоғам дамуының қазіргі кезеңі еліміздің білім беру жүйесіне саяси, әлеуметтік-экономикалық, дүниетанымдық және басқа факторларға байланысты бірқатар түбегейлі жаңа проблемалар туғызады, олардың ішінде білім беру сапасы мен қол жетімділігін арттыру қажеттілігін атап өту керек. Бұл мәселелерді шешудің тиімді әдістерінің бірі – білім беруді ақпараттандыру.

Мұғалім жаңа стандарттар бойынша сабақты білімалушылардың жаңа білімді өз бетінше игеріп, осы білімді әртүрлі мәселелерді: танымдық, оқу-практикалық, өмірлік мәселелерді шешуде өз бетінше қолданатындай етіп ұйымдастыруы керек. Автор өз жұмысына биология сабақтарында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру үшін ақпаратты түсінуге, бағалауға, оны қолда бар теориялық білім негізінде талдауға мүмкіндік беретін дамытушы технологияларды қолданады, осы білімді стандартты емес жағдайларда қолдану дағдыларына ие болады, талдау негізінде шешім қабылдауға қабілетті болады. Мақалада қазіргі мектепте биология сабақтарында осы технологияны қолдану ерекшеліктері көрсетілген. Қорытындылай келе, функционалдық сауаттылықтың құзыреттілігін қалыптастыруда биология пәнінің мұғалімі оқытудың заманауи тәсілдері тұрғысынан жаратылыстану сауаттылығын түсіну, биология сабақтарында қолдануға ұсынылатын оқытудың заманауи әдістері мен педагогикалық технологияларды есепке алу, биология пәнінің мұғалімінің оқытудың инновациялық әдістерін қолдануы сияқты компоненттерді ескерген жағдайда ғана мүмкін болатынын атап өтеді.

Қазіргі таңда жастар ғылыми-техникалық революцияны тереңдету дәуірінде өмір сүріп жатыр, бұл өмірдің барлық салаларына әсер ететін ғылым, техника және технология, өндіріс, басқару бір-бірімен өзара әрекеттесетін күрделі жүйе болып табылады. Қазіргі заманға ілесе отырып, білім беру жүйесі өз қызметінің бағыттарын, жалпы білім беру мазмұнын жаңартады.

Инновациялық ақпараттық технологияларды зерделеу және оқытудың жаңа әдістері мен әдіснамаларын әзірлеу, ақпа-

ратпен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру, ақпаратты таба алатын және ала алатын, өмірлік кеңістікте өз бетінше шарлай алатын шығармашылық тұлғаны дамыту қажеттілігі артып келеді. Қазіргі таңда қоғамда білімалушылардың сыртқы ортамен қарым-қатынас жасау және өзгермелі жағдайларда тез бейімделу және жұмыс істеу қабілеті – бұл функционалдық сауаттылықтың ұғымымен түсіндіріледі. Бұл дегеніміз білімалушылардың білім алуды, танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытуды, ғылыми білімді үнемі байытуды және оны практикада қолдануды қамтиды, әрбір тұлғаның әлеуметтік қатынастар жүйесінде қалыпты өмір сүруін және қалыпты жұмыс істеуін қамтамасыз етеді.

Мақаланың өзектілігі. Қазіргі білім берушілердің мектептегі басты құзыреттілігі – білім алушыны оқу қабілетіне үйрету болып табылады. Білім берушілер әр түрлі міндеттерді өз бетінше шеше алатын, сыни тұрғыдан ойлай алатын, кез-келген ақпаратты қолдана алатын, білімді толықтыра алатын, өз сенімдерін қорғай алатын, өзін-өзі дамыта алатын, білімді іс жүзінде қолдана алатын тұлғаны қалыптастыруға бағытталуы керек. Дәл осы құзыреттілік биология пәнінің функционалдық сауаттылығына негізделген. Биология пәніндегі функционалдық сауаттылық-бұл білім алушының өзі өмір сүретін әлемдегі биологияның рөлін анықтау және түсіну, негізделген биологиялық пайымдаулар жасау және қазіргі және болашақтағы ойлаушы, жан-жақты дамыған тұлғаға тән қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін пайдалану қабілеті. Мұның бәрі функционалды сауаттылықты тұлғаны дамытуға бағытталған. Зерттеудің басында мақаланың негізгі өзектілігіне мән беріліп, оған сәйкес келесі зерттеу сұрақтары әзірленді:

1. Зерттеу жүргізбес бұрын 7-сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығының деңгейі қандай болды?
2. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру үшін қандай инновациялық әдістер қолданылды?
3. Инновациялық әдістерді қолданып, биология пәні бойынша қандай тақырыптар талданды?
4. Инновациялық әдістерді қолданып, сабақ өткізгеннен кейінгі нәтиже қандай болды?

Зерттеудің мақсаты: Білімалушылардың биология сабағында функционалдық сауаттылығын арттыруда инновациялық әдістерді қолдана отырып, оқытудың сынып-сабақ формасының педагогикалық тиімділігін арттыру.

Зерттеудің міндеті:

- функционалдық сауаттылықты қалыптастыруға бағытталған оқу саласындағы білім алушылардың танымдық қабілеттерінің деңгейін арттыру;
- білімалушылардың «биология» сабағында функционалдық сауаттылығын арттыру мақсатында инновациялық әдістерді қолдану;
- білімалушылардың биология пәніне қызығушылығын арттыруда білім сапасын жақсарту;
- мұғалім мен білім алушылардың өзара түсіністігі, олардың оқу үдерісіндегі ынтымақтастығы үшін қолайлы жағдайлар жасау.

Зерттеу материалы мен әдістері. Зерттеу нысаны – Астана қаласының №64 орта мектептегі 7-сынып оқушылары. Зерттеу 2023 оқу жылының үшінші тоқсанында өткізілді. Зерттеуге 13-14 жас ерекшелігіндегі оқушылар алынды. Сыныпта 25 оқушы. Инновациялық әдістерді қолдана отырып, оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға бағытталған зерттеу 3 кезеңнен тұрады:

1) Зерттеу басында оқушылардың биология пәні бойынша функционалдық сауаттылық деңгейін анықтау үшін тест алынды;

2) Оқу үдерісінде заманауи инновациялық әдістер енгізіліп, биология саласындағы тақырыптарға сай сабақтар өткізілді;

5) Нәтижесінде оқушылардың сауаттылық деңгейі жоғарылады.

Қатысушылар және сынама алу әдістемесі. Астана қаласының №64 орта мектептегі 7-сынып оқушыларына биология пәні бойынша функционалдық сауаттылық деңгейін анықтау үшін тест құрастырылды. Тест 20 сұрақтан тұрды. Оқушылардың функционалдық деңгейі санаттар арқылы анықталды. Биология пәні бойынша функционалдық сауаттылық бағалары немесе ұпайлары Пурванто енгізген өзгерістерге сай бірнеше санаттарға бөлінген, атап айтқанда [7]: өте жақсы (86-100 ұпай), жақсы (76-85 ұпай), орташа (60-75 ұпай), төмен (55-59 ұпай) және өте төмен (54 ұпайдан аз).

Оқушылардан тест алған соң инновациялық әдістің 4 заманауи түрі интерактивті сабақ және дизайн-ойлау процесі, мультимедиялық әдіс және кубизм әдістерін қолдану арқылы жасушалық биология, су мен органикалық заттар және микробиология, биотехнология тақырыптары бойынша сабақтар өткізілді.

Күтілетін нәтижелер: Заманауи инновациялық технологиялардың әдістерінің мәні мен әртүрлілігін қарастырып, оларды биологияны оқытуда қолдану ерекшеліктерін сипаттай отырып, біз түрлі әдістерді пайдалану осы пәнді оқыту мүмкіндіктерін арттыруға, оқу материалының мотивациялық және көрнекі параметрлерін оңтайландыруға, оқытудың сапалы жаңа деңгейін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді деген нәтижені күтеміз. Сабақтардағы қолданылған әдістер биологияның негізгі білімін игеруге және бекітуге мүмкіндік беретін оқу жетістіктеріне бағдарлау арқылы оқуға деген ынтаны арттырады деген сеніміміз мол. Осылайша, эксперимент нәтижелері көрсеткендей, егер мектеп биология курсында инновациялық технологиялық әдістерді үнемі қолданса, онда білім алушылардың үлгерімі мен сапасын арттыру қамтамасыз етіледі.

Жобаны дамыту перспективалары: Мектептер тарапынан оқушылардың инновациялық технологиялық әдістерді қолдану жұмыстармен айналысуына барынша жағдай жасалуы керек. Биологияны оқытуда теориямен бірге зерттеушілік жұмыстардың қатарын арттыру маңызды болып табылады. Функционалдық сауаттылықты арттыру мақсатында инновациялық әдістерді қолданудың жұмыстарын жүргізу арқылы білім беру мекемелері арасында тәжірибе алмасып, коммуникациялық құрылымдарды дамыту қажет.

Ұсынылған әдебиеттер:

1. Ларина А.А. Личностно-профессиональное самоопределение учащихся – одна из центральных задач современной школы / А.А. Ларина. – Текст: непосредственный // Молодой ученый. 2010. № 1-2 (13). Т. 2. – С. 205-208. Режим доступа: https://moluch.ru/archive/13/1166/ (дата обращения: 22.03.2021).

2. Государственная программа развития образования в Республике Казахстан на 2011-2020 годы, утвержденная постановлением Правительства от 7 декабря 2010 г. № 1118 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1000001118 (дата обращения 22.12.2014).

3. Adnan, Mulbar, U., Sugiarti, & Bahri, A. (2021). Biology Science Literacy of Junior High School Students in South Sulawesi, Indonesia. Journal of Physics: Conference Series, 1752 (2021) 012084, 1- 9. doi:10.1088/1742-6596/1752/1/012084

4. Arend, B. (2009). Encouraging Critical Thinking in Online Threaded Discussions. The Journal of Educators Online, 6(1), 1-23.

Гульнар Колумбетовна МАДИЕВА,
С. Қожанов атындағы №64 мектеп-лицейінің биология пәні мұғалімі.
Астана қаласы.

Физика пәнінің күрделі есептерін шығаруда АКТ тиімділігі

Физика сабағында күрделі есептер шығару кезінде оқушыларға ақпараттық технологияларды пайдалану (АКТ) өз тиімділігін көрсетті. АКТ арқылы оқушылардың ақпараттық құзіреттілігін қалыптастыру қазіргі заман талабына сай ақпараттық технологияларды, электрондық оқулықтарды және Интернет ресурстарды пайдалану оқушының білім беру үрдісінде шығармашылық қабілетін дамытуға мүмкіндік береді.

Оқушылардың ақпараттық құзырлылығы мен ақпараттық мәдениетін қалыптастыру – қазіргі таңда үздіксіз педагогикалық білім беру жүйесіндегі ең көкейтесті мәселелердің біріне айналып отыр.

Физика сабақтарында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдаланудың тиімділігі:

- оқушының өз бетімен жұмысы;
- аз уақытта көп білім алып, уақытты үнемдеу;
- білім-білік дағдыларын тест тапсырмалары арқылы тексеру;
- шығармашылық есептер шығару кезінде физикалық құбылыстарды түсіндіру арқылы жүзеге асыру;
- қашықтықтан білім алу мүмкіндігінің туындауы;
- қажетті ақпаратты жедел түрде алу мүмкіндігі;
- экономикалық тиімділігі;
- іс-әрекет, қимылды қажет ететін пәндер мен тапсырмаларды оқып үйрену;
- қарапайым көзбен көріп, қолмен ұстап сезіну немесе құлақпен есту мүмкіндіктері болмайтын табиғаттың таңғажайып процестерімен әр түрлі тәжірибе нәтижелерін көріп, сезіну мүмкіндігі;
- оқушының ой-өрісін дүниетанымын кеңейтуге де ықпалы зор.

Оқытушы сабағында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану арқылы оның тиімділігін жүйелі түрде көрсете біледі. Ақпараттық-коммуникациялық технологияны пайдалану оқытудың тиімді әдістерінің бірі деп ойлаймын.

Физикалық процестер мен құбылыстарды модельдеу оқу процесін дамыту мен жетілдірудің болашағы болып табылады, әсіресе оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттыруда, зерттеу жұмыстарын дамытудағы ролі ерекше. Физикалық эксперименттерді модельдеу – оқытушыға сабақта физикалық ұғымдардың мағынасын тереңірек ашуға, оқушыларды физиканың қазіргі эксперименттік базасымен таныстыруға, физикалық құбылыстармен зерттеу әдістерін толық түсіндіруге мүмкіндік береді.

Күрделі есептердің мынадай мысалдарын қарастырайық. 1-мысал. Тоқ көзінің электр қозғаушы күші ε, ал ішкі кедергісі r. Сыртқы R кедергіде алуға болатын ең үлкен қуатты анықтау керек.

Шешудің I-тәсілі. Сыртқы R кедергіде алуға болатын қуат N:

$$N=I^2R, \qquad (1.1)$$

мұндағы I тоқ күші. Ол тұйықталған

тізбекке арналған Ом заңы бойынша мынаған тең:

$I=\varepsilon/(R+r)$. (1.2)

Онда (1.1) өрнек былай жазылады:

$N=\varepsilon^2 R/(R+r)^2$. (1.3)

Берілген теңдеу сыртқы R кедергіге қатысты мынадай квадрат теңдеуге түрленеді:

$NR^2-(\varepsilon^2-2Nr)R+Nr^2=0$. (1.4)

Соңғы алынған R кедергіге қатысты квадрат теңдеуді шешсек, оның түбірі:

$R=[\varepsilon^2-2Nr+\varepsilon(\varepsilon^2-4Nr)^{1/2}]/(2N)$. (1.5)

Бұл шешім мына жағдайда дұрыс болады:

$\varepsilon^2-4Nr\geqslant 0$. (1.6)

Осыдан

$N_{max}=\varepsilon^2/4r$, (1.7)

яғни R= r болса, онда R кедергіде ең үлкен қуат N_{max} бөлінеді.

Шешудің II тәсілі. R кедергіде бөлінетін қуат

$N=\varepsilon^2K^{-1}$, (2.1)

мұндағы K ($K^{-1}=(R+r)^2/R$) ең кіші мәнді болғанда N ең үлкен мәнге жетеді:

$K=2r+(R+r^2/R)\geqslant 2r+2(R\cdot r^2/R)^{1/2}=4r$. (2.2)

Соңғы теңдеуде Евклидтің $(a+в)/2\geqslant(ав)^{1/2}$ теңсіздігі пайдаланылды ($a, в\geqslant 0$). Теңдік R = r болғанда орын алады. Демек, $K_{min}=4r$ болса, онда

$N_{max}=\varepsilon^2K_{min}^{-1}=\varepsilon^2/4r$. (2.3)

Мысалдағы күрделі есептерді физика пәнін арналған электронды ресурстардан оқушы өз бетімен оқып-ақ есеп шартын және оның қорытынды нәтижесін анықтай алады.

Қазіргі таңда мен өз тәжірибемде оқушыларға физика сабағында электрондық оқулықты пайдаланып келемін. Онда әр тарауда тақырыптың мазмұны, заңдары мен анықтамалары, түсініктеме сөздігі мен қазақша – орысша сөздік, кестелер, ғалымдардың өмірбаяндары, жаттығулар мен есептер, бақылау жұмыстары қамтылған. Тараудағы оқу материалдары бойынша берілген анимациялық тәжірибелер оқушыларға физикалық құбылыстарды көрсете отырып, түсіндіруге ыңғайлы.

Сонымен қатар тақырыпты қорытындылау үшін тест сұрақтары берілген. Бұл тест сұрақтарының нәтижесі әр оқушыға жауап беру деңгейіне қарай пайыздық көрсеткішпен бағаланып беріледі. Бұл әдіс оқушының білімін көтеруге, сабаққа ынтасын қалыптастыруға оң әсер ететіндігі сөзсіз.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Жанабаев З.Ж., Тынтаева Ш.Б., Жолдасова Х.Б. Теория и методика обучения физике. – Алматы: Қазақ университеті, 2007. - 135 с;
2. Ақылбаев Ж.С., Ермағанбетов Қ.Т. Электр және магнетизм. – Қарағанды, 2002. – 479 б.
3. Бурсиан Э.М. Задачи по физике для компьютера, – М., 1991, - 291 с.;
4. Зисман Г.А., Тодес О.М. Курс общей физики. Т.2., – М. Наука, 1969.
5. Каменецкий С.Е., Пурышева Н.С., Важеевская Н.Е. и др. Теория и методика обучения физике в школе: Частные вопросы: Учебное пособие для студ. Высш. пед. учеб. заведений, – М.: Изд. Центр «Академия», 2000.

Айнаш Керейбаевна ҚҰРМАНБЕКОВА,
№64 мектеп-лицейінің физика пәні мұғалімі, директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары.
Арайлым Нұрсейтқызы ОМАРХАН,
№64 мектеп-лицейінің физика пәні мұғалімі.
Астана қаласы.

Информатика мен мектептегі басқа пәндер арасындағы пәнаралық байланыс

Аңдатпа: Бұл мақалада информатика пәнінің басқа пәндермен байланысы туралы айтылған. Басқа мектеп пәндерін оқыту кезінде информатикамен байланыстыру тәсілдері көрсетілген.

Кілт сөздер: информатика, математика, физика, байланыс, пәнаралық байланыс, оқушы және сабақ.

Аннотация: В этой статье говорится о связи информатики с другими предметами. Показаны способы подключения к информатике при преподавании других школьных предметов.

Ключевые слова: информатика, математика, физика, коммуникация, межпредметная коммуникация, ученик и урок.

Abstract: This article talks about the connection between computer science and other subjects. Shown are ways to connect to computer science when teaching other school subjects.

Keywords: computer science, mathematics, physics, communication, interdisciplinary communication, student and lesson.

Жұмыс тәжірибесінен айта аламын, информатиканың басқа пәндермен пәнаралық байланысы орасан зор рөл атқарады, өйткені информатика пәнаралық байланысқа қолайлы жағдай жасайды: оқушылардың танымдық қызығушылығын, шығармашылық белсенділігін арттыру, білімді сапалы меңгеру үшін, негізгі және бейіндік сыныптар үшін (физика) - математикалық профиль), кіріктірілген сабақтарды өткізу үшін қажет. Бұл мектеп оқушыларына өздерінің қызығушылықтары мен бейімділіктері бар салаларда білім мен дағдыларды игеріп қана қоймай, сонымен қатар оқушыларды өз бетінше білім алуға, ойлауға, қазіргі қоғамда бағдарлай білуге, сұранысқа ие және табысты болуға үйретеді.

Мектеп информатикасы – оқушыларды әр түрлі типтегі ақпаратты өңдеуге үйрету арқылы көптеген мектеп пәндерін біріктіретін мета-пән. Информатиканы оқытудағы тақырыптардың көпшілігі басқа мектеп пәндерімен пәнаралық байланыстарды қамтиды, әсіресе оқушылардың математикалық логикалық ойлауы қажет, бұл информатикадан 9 және 11-сыныптарда ҰБТ және Бірыңғай мемлекеттік емтихан есептерін шешу кезінде қажет, программалаудан олимпиада есептерін шешу кезінде және т.б. қажет болады.

Мектептегі информатика мен мектептегі басқа пәндер арасындағы пәнаралық байланыс келесі тақырыптар бойынша жүзеге асырылады:

1-кесте

№	*Тақырып*	*Сипаттама мен байланыс пәні*
1	Ақпараттың өлшем бірліктері	Бұл тақырып бойынша біз сабақтарымызда ақпарат көлемін санау, мәтіндік, графикалық, дыбыстық ақпаратты кодтау, интернет қосылымы арқылы ақпаратты беру жылдамдығы және т.б. есептер шығарамыз. Бұған компьютерде математикалық және физикалық есептерді шешу де кіреді. Бұл тақырып мына пәндерге қатысты: алгебра, физика, геометрия, музыка, бейнелеу өнері (графика), биология (ақпараттың қасиеттері). Ақпарат ұғымын зерделеу кезінде білімнің әртүрлі салаларынан мысалдар әлі де кеңінен қолданылады. Ақпаратты өлшеу қазіргі кезде мектептің негізгі математика курсында оқытылатын ықтималдық ұғымымен тығыз байланысты.
2	Ақпараттық процестер	Ақпаратты сақтау мәселелерін зерттегенде әртүрлі сақтау әдістері, соның ішінде магниттік және лазерлік дискілерде қарастырылады. Бұл тақырып мына пәндерге қатысты: математика, физика.
3	ДК құрылғылары	физика, тарих.
4	Модельдеу және формализациялау	Ақпараттық модельдерді зерттеу. Әр түрлі білім салаларындағы модельдер қарастырылады: физика, математика, геометрия, география, химия, биология, экология, экономика, технология және т.б.
5	Санау жүйесі	Бұл тақырып бойынша біз сабақтарымызда сандарды бір санау жүйесінен басқа санау жүйелеріне ауыстыру есептерін шығарамыз. Бұл тақырып мына пәндерге байланысты: математика, тарих. Әсіресе, оқушылардың кез келген сандарды кез келген дәрежеге көтеруді, сандарды негізге бөлуді білмейтіндігінің маңыздылығын ерекше атап өткім келеді. Ал, информатика мұғалімдері мұның бәрін информатика сабағында тағы да түсіндіруі керек .
6	Логикалық операциялар	Бұл тақырып бойынша біз сабақтарымызда логика мен логикалық операцияларға байланысты есептер шығарамыз: дизъюнкция, конъюнкция, инверсия, импликация және т.б. Бұл жағдайда қатысатын пәндер: математика, ықтималдықтар теориясы, логика алгебрасы. Оқушыларға логика алгебрасына байланысты логикалық амалдарды орындау қиынға соғатынының маңыздылығын ерекше атап өткім келеді.
7	Графикалық редакторлар	Бұл тақырып бойынша біз сабақтарымызда координаталық жазықтыққа, шамаларды санауға және графикалық ақпаратты кодтауға байланысты есептер шығарамыз, сурет саламыз немесе дайын сызбаларды өңдейміз және т.б. Элективті курстарда Adobe Photoshop бағдарламасында компьютерлік графиканы оқимыз. Бұл жағдайда қатысатын пәндер: математика, геометрия, бейнелеу өнері (графика), тарих, география, физика.

Жалпы, информатика өзінің табиғаты бойынша жаңашыл екенін айтқым келеді. Бұл пән дербес компьютер беретін құралдарды, атап айтқанда электрондық білім беру ресурстарын, оқу бағдарламаларын, энциклопедияларды, тестілеу құралдарын және т.б. толық меңгерте алады.

Информатика пәнаралық байланыссыз өмір сүре алмайды. Пәнаралық байланысқа математика, геометрия, физика, биология және химия, тарих және қоғамтану, орыс тілі мен әдебиеті ең қолайлы екені анықталды.

Компьютерлік презентациялар кез-келген пән бойынша материалды көрсету формаларын жетілдіреді, өйткені олар аудио, көрнекі және мәтіндік презентациялар арқылы оқушының көпшілік алдында сөйлеуді жоспарлау және уақытын белгілеу қабілетін дамытуға мүмкіндіктерін береді.

Пәнаралық байланысты қолданудың нәтижелері:

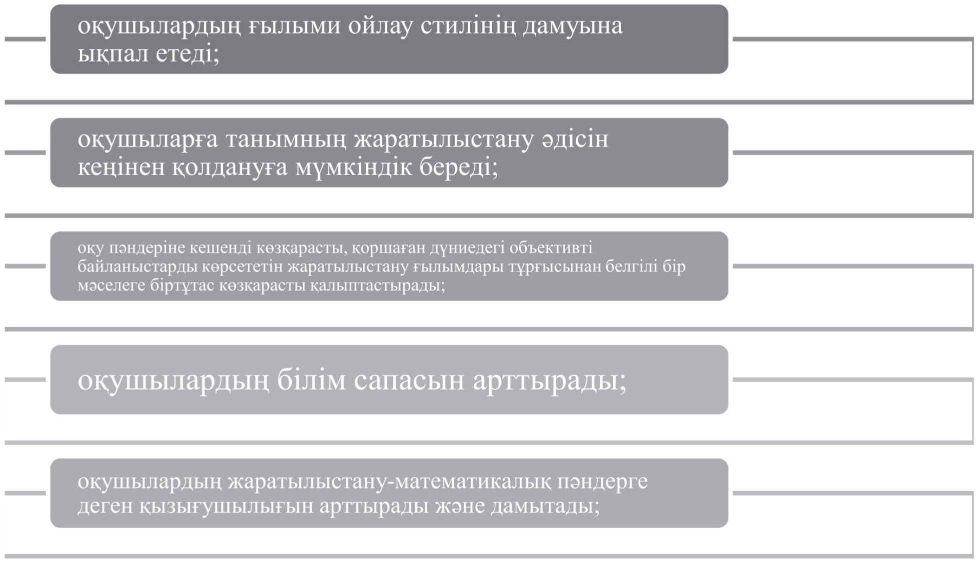

Кез келген жеке пәндерді пайдалана отырып, оқушылардың барынша толық жалпы дамуы мәселесін шешу өте қиын. Қазіргі уақытта бөлек және бірбірінен тәуелсіз оқытылатын оқу пәндерін біріктіру қажет. Оқыту процесін зерттейтін психологтар кіріктірілген оқыту арқылы идеялар мен принциптердің ұқсастығын әр түрлі пәндерді бөлек оқытқаннан гөрі жақсы көруге болады деп есептейді, өйткені алынған ақпаратты бір уақытта әр түрлі салаларда – теориялық, практикалық және қолданбалы қолдану мүмкін болады. Интеративті жүйе мектептегі барлық пәндердің сабақтас тақырыптарының біркелкі, тең үйлесімін болжайды, олардың зерттелуі сабақтың әр кезеңінде өзара байланысты.

Интеграцияның негізгі мақсаты – оқушыны қоршаған әлем туралы тұтас түсінік қалыптастыру, т.б. дүниетанымын қалыптастыру. Оқушыларды оқыту мен тәрбиелеу мәселелерін сапалы шешуге мүмкіндік беретін оқу үдерісін кешенді құрудың кейбір мүмкіндіктерін қарастырайық:

1. Пән ішілік байланыстардан пән аралық байланыстарға көшу оқушыға іс-әрекет әдістерін бір объектіден екіншісіне ауыстыруға мүмкіндік береді, бұл оқуды жеңілдетеді және дүниенің тұтастығы туралы түсінікті қалыптастырады. Мұндай ауысу пәнішілік байланыстардың белгілі бір білім қоры болған жағдайда ғана мүмкін болатынын есте ұстаған жөн, әйтпесе тасымалдау үстірт және механикалық болуы мүмкін;

2. Пәндік интеграция құрылымын-

да проблемалық жағдаяттардың үлес салмағының артуы оқушының ақыл-ой әрекетін белсендіреді, оқу материалын меңгерудің жаңа жолдарын іздеуге мәжбүрлейді, тұлғаның зерттеушілік түрін қалыптастырады;

3. Интеграция оқушыға мақсаттан нәтижеге дейінгі әрекеттерді орындаудың барлық процесін бір уақытта қадағалап отыруға және жұмыстың әрбір кезеңін мағыналы қабылдауға мүмкіндік беретін жалпылау білімінің үлесін арттыруға әкеледі;

4. Интеграция сабақтың ақпараттық мүмкіндігін арттырады;

5. Интеграция әр түрлі пәндерді оқу кезінде оқушылардың белгілі бір бақылаулары мен тұжырымдарын растайтын немесе тереңдететін жаңа факторларды табуға мүмкіндік береді;

6. Интеграция мектеп оқушыларының оқуын ынталандыру құралы болып табылады, оқушылардың оқу-танымдық белсенділігін белсендіруге көмектеседі, стресс пен шаршауды жеңілдетуге көмектеседі;

7. Оқу материалын кіріктіру оқушылардың шығармашылық ойлауын дамытуға ықпал етеді, алған білімдерін нақты жағдайда қолдануға мүмкіндік береді, мәдениеттілікке тәрбиелеудің маңызды факторларының бірі, тұлғалық қасиеттерге бағытталған тұлғалық қасиеттерді дамытудың маңызды құралы болып табылады. табиғатқа, адамдарға, өмірге деген көзқарас;

8. Басқа оқу пәндерімен кіріктірілген информатика сабақтары әдеттегі сабақтардан жоғары мазмұндылығымен ерекшеленеді, сондықтан танымдық әрекетті нақты ұйымдастыруды талап етеді, жоғарыда айтылғандардың барлығын толық жүзеге асыруға көмектеседі. Мұндай сабақтар барлық кезеңдерінде өте түсінікті, жинақы және ойластырылған болуы керек. Мұндай сабақтар мидың шаршауын азайтады, балаға жеке тұлға ретінде қолайлы жағдай жасайды, оқудың табыстылығын арттырады және белгілі бір пәнді ұнатпайтындар санатына жатқызатын жағдайдан аулақ болуға мүмкіндік береді.

Интеграция әр түрлі формада және әртүрлі деңгейде жүзеге асырылуы мүмкін болғандықтан, сабақты кіріктірілген деп бағалау үшін екі (бірнеше) мұғалімнің қатысуы немесе бір сабақта барлық кіріктірілген пәндер бойынша материалды міндетті түрде пайдалану қажет деп ойлауға болмайды.

Қазіргі жағдайда білім беру ғылыми-техникалық прогрестің қарқынды процестерінен және ғылымның, техниканың, өндірістің және саясаттың дамуындағы интеграциялық функциялардың күшеюінен тыс қала алмайды. Біздің қоғам үздіксіз даму үстінде және білім беру жүйесі арқылы адамдарға, демек, білім сапасына жаңа талаптар қойып, жүзеге асыруда:

- оқу қабілетіне, яғни. үнемі өзін-өзі тәрбиелеуге, іс-әрекеттің жаңа түрлерін меңгеруге;

- интеллектуалдық және физикалық дамуға, өйткені технологияларға қол жеткізу тек интеллектуалды дамыған адамдар үшін мүмкін;

- шығармашылық ойлау және әрекет ету қабілеті.

Білім беруді толық ақпараттандыру жағдайында, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мектептегі барлық дерлік пәндерді оқытуда кеңінен қолданылады.

Сандуғаш Айдарбековна КЫДИРОВА,
Сұлтанбек Қожанов атындағы №64 мектеп-лицей директорының оқу-ісі жөніндегі орынбасары, информатика пәні мұғалімі.
Астана қаласы.

Ерекше оқу түрін қажет ететін балалардың оқу бұзылыстарын түзете-дамытуда ескеретін негізгі мәселелер

Гульнара Саимбековна АХМЕТОВА,
«Ақ ниет» мектеп-интернаты» КММ мұғалім-логопеды.
Өскемен қаласы, Шығыс Қазақстан облысы.

«Ақ ниет» мектеп-интернатында бүгінгі таңда жалпы сөйлеу тілі бұзылыстарының 1-3-кезеңдері және ауыр тіл бұзылыстарының басқа да түрлері кездесетін оқушылар білім алып, тәрбиеленуде. Балалар арасындағы оқу бұзылысының таралуы өте жиі кездеседі. Осы орайда, оқушылардың білім, білік, дағдыларын қалыптастыруда қолданылатын түзете-дамыту бағытына қатысты жұмыс түрлерінің тиімділігі өте маңызды. Түзете-дамыту жұмысы бағытын, жоспарын психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетуді арнайы сала мамандары жүзеге асырады. Тіл кемістігі бар оқушылармен коррекциялық-дамыту жұмыстарын орындайтын мұғалім-логопед маманы әрбір оқушыға алғашқы диагностикалық жұмыс жүргізілгеннен соң, «түзете-дамыту бағдарламасын» құрастырады. Қолданылатын арнайы тиімді әдіс-тәсілдер аталған бағдарламада айқын көрсетіледі.

Оқудың бұзылысын атауға келесі терминдер қолданылады: «алексия» - оқудың мүлдем болмауы және «дислексия», «дамудың дислексиясы», «эволюциялық дислексия» - оқуды меңгеру үрдісінің жартылай бұзылысы белгіленеді.

Дислексия – тұрақты сипаттағы қайталанатын қателермен белгіленетін және жоғарғы психикалық функциялардың қалыптаспағандығымен (бұзылысымен) шартталған, оқу үрдісінің жартылай спецификалық бұзылысы.

Қазіргі кездегі оқу бұзылысы мәселесін талдау бірінші кезекте қалыптағы оқу үрдісінің күрделі психофизиологиялық құрылымын және осы дағдыны балалардың меңгеру ерекшеліктерін түсінуге негізделеді.

Оқу тілі бұзылысы бар оқушылармен жұмыс жасау барысында әр түрлі қиындықтар кездеседі. Оқу үрдісі көріп қабылдаудан, әріпті ажырату және танудан басталады. Одан кейін әріпті сәйкес дыбыстармен сәйкестендіру жүреді және сөздің дыбыс айту бейнесінің айтылуы, оның оқылуы іске асырылады. Ақыры сөздің дыбыстық түрін оның мағынасымен сәйкестендіру салдарынан оқығанды түсіну іске асырылады. Сонымен, бұл үрдісте шартты түрде екі жақты бөлуге болады: техникалық (жазылған сөздің көру бейнесін оның айтылуымен сәйкестендіру) және мағыналық оқудың негізгі мақсаты болып табылады. Олардың арасында ты-

ғыз байланыс бар. Оқығанды түсіну қабылдау сипатымен анықталады. Басқа жағынан, көріп қабылдауы алдында оқылған мағыналы мазмұнның әсер етуін сезінеді.

Бастауыш сынып оқушыларымен жұмыс жасау барысында кез-келген дағды сияқты оқу өзінің қалыптасу үрдісінде сапалы өзінше түрліше қадамдар, кезеңдер қатарынан өтеді. Олар бір-бірімен тығыз байланысты, әр қайсысы алдыңғысымен және келесімен байланысты, ақырындап бір сападан келесіге көшеді. Оқу дағдысының қалыптасуы ұзақ және мақсатты бағытталған үрдісінде іске асырылады. Сол себепті мұғалім-логопед мамандары жеке түзете-дамыту бағдарламаларын құрастыруда аталған мәселелерді қатаң ескерулері қажет.

Көбіне дислексия оқу үрдісіне қатысатын (мысалы, афазия, дизартрия, алалия кезінде) бас ми аймақтарының органикалық зақымдалуымен шартталған.

Іс-тәжірибе көрсетіп отырғандай, балалар құрылымы бойынша күрделі буындар және сөздерді қатемен оқиды, жазылуы бойынша ұқсас әріптерді шатастырады. Оқудың түрліше бұзылыстары, мамандардың пікірі бойынша, ауызша сөйлеу тілінің бұзылыстарымен ғана емес, психикалық функциялардың жетіспеушілігі қатарымен (зейін, есте сақтау, көру гнозисі, сукцессивті және симультаттық) шартталады. Оқуы бұзылған балада барлық кеңістіктік түсініктерінің қиындықтары, оң және сол, жоғары және төменді анықтаудағы қиындықтар, түр, көлемді анықтаудағы нақты еместік байқалады. Оптико-кеңістіктің қалыптаспауы сурет салуда, бөліктерден тұтасты құрастыруда, берілген форманы жасай алмауымен белгіленеді. Дененің оң мен солын ажыратуда тежелу, кеш латерализация және оның бұзылысы (солақайлық, т.б.) байқалады.

Дислексиясы бар балаларда дыбыс айтуда бұзылыс, сөз қорының кедейлігі, сөзді қолданудағы нақтылықсыз байқалады. Олар өзінің сөйлеу тілін дұрыс әсерлей, безендіре алмайды, күрделі сөйлемнен бас тартып, қысқа сөйлемдермен шектеледі, байланыстырып сөйлеу тілінде бұзылыстар кездеседі.

Әріптер мен буындардың орнын ауыстыру сөздегі дыбыс кезектілігін анықтап талдау қиыншылықтарының салдарынан болады.

Әріптерді қосып жазу (артық әріп қосу). Мысалы, көйлек-көйілек, сағат-сағыат және т.б. Мұндай қателер жазу кезіндегі сөзді іштен жәй айтып отырған кезде қосымша дыбыстар естілуінің салдарынан байқалады. Мысалы, бала «бақшаға» сөзін жазу кезінде сөздегі әріптерді іштен айтып отырып жазады, және әріптерді баяу айтады, сонда «Ш» әрпін жазғанда «ШЫ» бірнеше рет айтып қайталайды. Жазуда жиі кездесіп жүрген қателер сөздегі әріптердің қайталанып жазылуы. Мысалы, (Аасан, Ккөше, Ааспан). Мұндай қателер бірінші сыныпта сауат ашу кезеңіндегі балалардың графомоторикалық дағдыларын механикалық бекіту нәтижесінде байқалуы мүмкін. Жазуда кездесетін жиі қателер-әріптерді алмастыру болып табылады. Оқушы сөз құрамындағы дыбыстарды бөліп айта алғанымен, оны белгілейтін керекті әріпті таңдап сәйкестендіре алмайды. Ондай қателер төмендегідей жағдайларда байқалуы мүмкін:

- фонема мен графиканы сәйкестендіре алмаған жағдайда;
- акустикалық-артикуляциялық жағынан ұқсас дыбыстарды анық ажырата алмаған жағдайда;

- жазылу ұқсастығы бойынша ұқсас әріптерді ажырата алмаған жағдайда.

Функционалды себептер оқу үрдісіне қатысатын психикалық функциялардың қалыптасуын тежейтін ішкі (мысалы, ұзақ соматикалық ауырғандық) және сыртқы (қоршаған ортаның сөйлеу тілінің дұрыс болмауы, екі тілдік, үлкендердің баланың сөйлеу тілінің дамуына зейін салмауы, сөйлеу тіл қарым-қатынасының жетіспеушілігі) факторлармен байланысы болуы мүмкін. Сондықтан, бұзылыстың алдын алу жолдары қатаң ескерілуі қажет. Бұзылысты түзету неғұрлым ерте басталса, солғұрлым нәтижелі болады. Алдын алу шаралары жазу тілінің бұзылуының ары қарай құлдырауынан сақтандырады. Алдын алу шараларын екі түрге бөлуге болады. Алғашқы сақтандыру шаралардың мақсаты бұзылудың негізгі этиологиялық факторларын жою болса, екінші реттегі шаралардың мақсаты бұзылуға бейімдейтін факторларын ерте анықтап алдын алу шараларын кешенді түрде жүргізу болып табылады. Ол үшін мынандай бағыттарда жұмыс жүргізуге тиімді.

Алғашқы сақтандыру шаралары:

1. Келешек аналар мен жүкті аналардың денсаулығын қорғау; оларға тиісті бақылау ұйымдастыру, босану кезіндегі жарақаттанудан, әр түрлі аурудан, т.б. сақтандыру;

2. Әсіресе, бір жасқа дейінгі балаларды соматикалық, инфекциялық аурудан сақтындыру;

3. Церебральды ауытқуларды алдын ала анықтау, емдеу;

4. Сөйлеу тілінің ауытқуларын мезгілінде анықтап, түзету жұмысын ұйымдастыру;

5. Билингвизм жағдайында балаларды сауат ашуға дайындау кезіндегі тиімді тәсілдерді пайдалану;

6. Жайсыз немесе балаларды бала-бақшаға бармаған отбасыларымен жұмыс жүргізу: ата-аналарға арнайы «мектеп» ұйымдастыру. Онда балаларды оқуға дайындау тәсілдерін үйрету.

Екінші сақтандыру шаралары.

1. Оқу мен жазудың функционалды базистерін (ауызша сөйлеу тілін, ойлаудын, зейінін, фонематикалық естіп қабылдауын, дыбыстық талдау, жинақтаудағы көруін, кеңістікті бағдарлауын, графомоторлы дағдыларын сукцессивтік қабілетін) қалыптастыру;

2. Дислексияға бейім балаларды ерте жастан оқуға үйрету, жазуды мектепке барғанда меңгереді;

3. Қатерлі топқа жататын балаларды сөйлеу тілі кешеуілдеген немесе дамымаған, психикасы кешеуіл дамыған, билингвист балалар, бейнелеу қабілеті төмен, перенатальды және постнатальды зақымдалғанды алдын ала анықтау;

4. Ондай балалармен мектепке дейін төмендегідей алдын алу түзету жұмыстары жүргізіледі:

- фонетикалық-фонематикалық кемшіліктерін түзету;

- арнайы тәсілдерді пайдаланып жазудың функциональді базисын қалыптастыру;

- жазуға үйрету тәсілдері және мерзімі, жылдамдығы қатерлі топтағы балалардың ерекшеліктеріне байланысты анықталады.

Әдебиеттер тізімі:

1. А.Н. Корнев, О.А. Ишимова «Методика диагностики дислексии у детей», методическое пособие, 2010;

2. Өмірбекова Қ.Қ., Балқыбекова В.С. «Сөйлеу тілінің фонетикалық жағын тексеру және дамыту», Алматыкітап, 2003;

3. «Логопед» Тілашар журналы, №5, 2016, 30-33 б.

Теоретическое исследование особенностей эмоционального интеллекта обучающихся колледжа

В ходе развития научной отрасли проблемой изучения эмоционального интеллекта занималось большое количество ученых. Изучению особенностей феномена эмоционального интеллекта большое внимание уделяли ученые среди социологов, психологов. Так, ученые Дж. Мейер, П. Саловей, Д. Карузо предложили свои концепции относительно феномена эмоционального интеллекта. Согласно, мнению этих авторов эмоциональный интеллект - это группа ментальных способностей, которые способствуют осознанию и пониманию человеком собственных эмоций и эмоций окружающих.

На современном этапе формулировка идеи и термина эмоционального интеллекта исходит из понятия социального интеллекта, которое было изучено, рассмотрено и разработано такими учеными, как Ганс Айзенк, Эдуард Торндайк, Джой Гилфорд. Исследование эмоционального интеллекта, проводилось и в области гуманистической психологии. Американский психолог, основатель гуманистической психологии Абрахам Маслоу в 50-х годах ввел понятие самоактуализации, который породил серьезные интегральные исследования личности, объединяющие когнитивные и аффективные стороны человеческой природы. Один из исследователей гуманистической психологии американский социальный психолог Питер Саловей отмечал, что последние десятилетия представления об интеллекте и эмоциях коренным образом изменились. Разум и эмоции в единстве приобрели важное, реальное и составляющее значение в жизни человека, в трудовой, учебной деятельности. Саловей и его соавтор Джон Майер определяют эмоциональный интеллект как «способность воспринимать и понимать проявления личности, выражаемые в эмоциях, управлять эмоциями на основе интеллектуальных процессов».

По их мнению эмоциональный интеллект включает в себя 4 части:

- способность воспринимать или чувствовать собственные эмоции и других людей;

- способность направлять свои эмоции в помощь разуму;

- способность понимать, что выражает та или иная эмоция;

- способность управлять эмоциями.

Эмоциональный интеллект направляет свое внимание на познание и использование собственных эмоциональных состояний и эмоций окружающих. Эмоциональный интеллект направлен для решения проблем и регуляции поведения. В соответствии с вышесказанными мнениями ученых, понятие «эмоциональный интеллект» можно охарактеризовать как:

- способность действовать с внутренней средой своих чувств и желаний;

- способность понимать отношения личности, репрезентируемые в эмоциях, и управлять эмоциональной сферой на основе интеллектуального анализа и синтеза;

- способность эффективно контро-

лировать эмоции и использовать их для улучшения мышления;

- совокупность эмоциональных, личных и социальных способностей, которые оказывают влияние на общую способность эффективно справляться с требованиями и давлением окружающей среды;

- эмоционально-интеллектуальная деятельность.

Следует отметить, что обучающиеся с высоким уровнем развития эмоционального интеллекта обладают выраженными способностями к пониманию собственных эмоций и эмоций других людей . Они могут управлять эмоциональной сферой, что влияет на уровень адаптации к новым условиям учебного заведения и требованиям учебного процесса, также на установление конструктивного общения, умений разрешать конфликтные ситуации, находить пути решения.

Эмоциональный интеллект включает следующие ментальные способности:

- способность безошибочно воспринимать, оценивать и выражать эмоции;

- способность иметь доступ и вызывать чувства, чтобы повысить эффективность мышления;

- способность к пониманию эмоций, эмоциональному познанию;

- способность к осознанной регуляции эмоций, управлению эмоциями, повышению уровня эмоционального и интеллектуального развития.

У студентов – будущих педагогов формирование эмоционального интеллекта, их ментальных способностей осуществляется через профессиональное развитие и саморазвитие в учебно-воспитательном процессе и в период прохождения ими практики.

Прохождение студентами Уральского гуманитарно-технического колледжа практики в общеобразовательных школах, ясли-садах, оздоровительных лагерях, пришкольных лагерях способствует формированию у них коммуникативной толерантности, эмпатии, адекватной самооценки, уровня притязаний, уверенности в себе, умений осознавать свои чувства и эмоции, управлять ими, осознавать чувства и эмоции учащихся, учителей школ, детей и воспитателей в ясли-садах. Студенты учатся взаимодействовать с субъектами образовательного процесса и регулировать их свои эмоции и чувства. Считаю, что развитие эмоционального интеллекта у студентов повысит их уровень профессиональной подготовки. Роль учебных заведений в развитии эмоционального интеллекта высока.

Список использованной литературы:

1. Алексеева Е.Е. Типологические особенности студентов психологических и педагогических специальностей // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. – 2009, №4, С. 207-212.

2. Андреева И.Н. Эмоциональный интеллект – исследования феномена. // Вопросы психологии. 2006. №3. - С. 78-85.

3. Орел Е. Эмоциональный интеллект: понятие и способы диагностики. 2007. http://flogiston.ru/articles/general/eq

Галия Садуакасовна ШОТОВА,
магистрант 2 курса образовательной программы 7М01101 – «Педагогика и психология», Западно-Казахстанского инновационно-технологического университета, института образования и менеджмента,
Насия Жалауовна СУЛТАНИЯЗОВА,
научный руководитель, доктор философии (PhD), ассоциированный профессор Западно-Казахстанского инновационно-технологического университета, института образования и менеджмента.
г. Уральск.

Средства формирования инклюзивной компетентности педагогов общеобразовательной школы

Аннотация: в данной статье раскрывается сущность инклюзивной компетентности, определяемой как профессиональная характеристика личности и деятельности педагога в условиях инклюзивной практики. Указывается на необходимость учета образовательных потребностей детей с целью личностного развития и саморазвития каждого из них.

Ключевые слова: инклюзия, образование, инклюзивная компетентность, развитие детей.

Глобализационные процессы, происходящие в мире, коснулись всех сфер жизни человека. Усилились противоречия в развивающемся обществе, что способствует повышению внимания к проблемам отдельно взятого человека. На сегодняшний день актуализировалась проблема организации условий для включения в жизнь общества человека, имеющего особые потребности. В настоящее время казахстанское общество также переживает сложный период, изменения коснулись всех сфер жизни общества: социальной, экономической и политической. Стоящие перед обществом задачи по развитию государства детерминируются сохранностью трудовых ресурсов, следовательно, на первый план выходит забота о здоровье детей.

В настоящее время педагогика сталкивается с усиливающейся проблемой включения детей с особыми образовательными потребностями в процесс обучения и воспитания. Инклюзивное образование подразумевает предоставление возможности детям развиваться и обучаться сообразно уровню его развития в независимости от имеющихся проблем в здоровье.

Проводимые образовательные реформы заостряют проблемы, касающиеся целесообразности внедрения инклюзивного образования, что подразумевает развитие детей с особыми образовательными потребностями в организациях образования вместе с развивающимися в норме ровесниками.

В Казахстане инклюзивное образование осуществляется сообразно исследованиям отечественных ученых, рассматривающих сензитивность возрастных этапов формирования высших психических функций, причины «социальных вывихов» и опосредуемых ими вторичных отклонений в развитии детей-инвалидов, необходимость своевременной коррекции развития детей.

Государственный образовательный стандарт образования определяет специальные условия для эффективного обучения и воспитания детей с имеющимися особенными образовательными потребностями. Согласно стандарту, детям с нарушенными психологическим и физиологическим развитием необходимо обеспечить разноаспектное развитие, учитывающее их возрастную и индивидуальную специфику, а инклюзивное

образование должно быть направлено на полноценную социальную адаптацию.

Проблема готовности педагогов к осуществлению профессиональной деятельности всегда имела актуальность. В разное время для успешного обучения и воспитания детей нужны были педагоги, имеющие качества, требуемые для данной деятельности. И в настоящее время вопрос о профессиональной готовности педагогов к проведению инклюзивного образования также актуален. Инклюзия предполагает одновременную работу как с детьми условной нормы, так и с детьми с особыми образовательными потребностями.

В инклюзии на первый план выдвигается самоценность личности подрастающего ребенка, в независимости от особенностей его формирования и показателей здоровья.

С педагогического рассмотрения инклюзивное образование подразумевает подготовку процесса обучения, когда дети в независимости от уровня сформированной психики, физиологии и другой специфики развития, включаются в обучение с ровесниками, имеющими проблемы в здоровье. При этом обязательными условиями являются учитывание особенных потребностей детей и предоставление специфичной педагогической поддержки и коррекции. При реализации инклюзивного образования важно разрешить совокупность вопросов, касающихся неготовности педагогов осуществлять профессиональную работу в измененных условиях. Принимая во внимание, что дети с особыми образовательными потребностями могут реализовать свое право на получение свободы Специфика образования и коррекции, проводимых с такими детьми, детерминирует необходимость специального обучения педагогов, подразумевающего развитие знаний по специальной педагогике и психологии, наличие представлений о специфичности детей с особыми образовательными потребностями, умение применять методы и технологии.

Обучение детей с особыми образовательными потребностями и их нормитипичных сверстников относится к разряду задач, стоящих перед педагогом, разрешение которых формирует инклюзивную компетентность.

У педагогов формируются готовность к инклюзивной деятельности и способности:

– к восприятию сущности инклюзивной деятельности;

– к пониманию возрастных особенностей и специфичность развития детей;

– к проведению инклюзии с применением целесообразных способов;

– к разрабатыванию маршрутов интегрированного обучения;

– к применению педагогического взаимодействия среди участников инклюзивного образования;

– к созданию развивающей среды с использованием возможностей организации;

– к проведению самообразования в контексте инклюзивного обучения [1, с. 45].

Инклюзивная компетентность – это интегративная профессиональная характеристика личности и деятельности педагога в условиях инклюзивной практики, характеризующейся общностью взаимосвязанных ценностно-смысловых ориентаций, инклюзивных знаний и умений, способов и опыта деятельности, профессионально-личностных качеств педагога, а также способностью к самоанализу собственной деятельности, которые позволяют успешно проводить инклюзивное образование, учитывая различные образовательные потребно-

сти детей с целью личностного развития и саморазвития каждого из них.

Инклюзивная компетентность включает базовые содержательные и функциональные компетентности относительно, которых И.Н. Хафизулина говорит о том, что нужно проводить корреляцию компетенций и компетентностей, предлагая отделять их друг от друга, основываясь на смысле деятельности и способах ее проведения. Компетенция в классическом смысле описывается социальными запросами к уровню профессионализма педагога [2, с. 9].

Успешность в формировании инклюзивной компетентности обусловливается тем, что содержание инклюзивного образования становится для педагогов ценностным. Следовательно, ее формирование предполагает формирование мотивации и свойств, важных профессиональных качеств, ориентированных на то, чтобы достичь гуманных целей и реализовывание принципов гуманизма в отношении детей, имеющих проблемы по здоровью.

Организация инклюзивного образования существенно повышает планку требований к деятельности педагога, и в большой мере расширяет круг обязанностей, приводящее к изменениям в профессионально важных и качествах личности самого педагога. Вхождение в инклюзивную среду подразумевает невозможность ограничивания знаниями специфичности общеобразовательных стандартов, программ и традиционных методик обучения. Опираясь лишь на указанные аспекты при осуществлении инклюзивного процесса, нет возможности формировать учебные модели и организовывать процесс обучения педагогов.

Обучение педагогов на основе командного взаимодействия усиливает возможности отдельно взятого педагога осуществлять инклюзивную деятельность. Формируются умения анализировать результаты своей работы, находить противоречия, работать с проблемами, преобразовывая их в задачи, требующие разрешения.

Е.Н. Кутепова считает, что инклюзивная компетентность формируется при условии командной работы специалистов, способных обеспечить психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями [3, с. 588].

В качестве основных средств формирования инклюзивной компетентности педагога рассматриваются: создание групп творческой направленности и методических объединений; дискуссия, семинар, лекция; эксперимент и исследование; педагогические инновации, педагогические технологии; педагогическое сопровождение; конкурсы, практические занятия, мастер – классы; самообразование.

В процессе формирования инклюзивной компетентности педагогов также возможно использование следующих средств обучения:

– интерактивные;
– мозговой штурм;
– дискуссионные;
– разрешение ситуативных задач;
– круглый стол.

Важной формой обучения педагогов в процессе формирования инклюзивной компетентности являются индивидуальные и групповые консультации, когда педагоги получают ответы на проблемные вопросы у внешних специалистов. Групповые консультации могут рассматривать проблемы нормативно-правового регулирования процесса включения инклюзии, специфичность ее проведения. Цель консультаций заключается в

передаче актуальных знаний об особенностях инклюзивного образования. Что необходимо сделать, чтобы преобразовать псевдоинклюзию в успешное инклюзивное образование?

Для разрешения задачи предлагаю задания, которые могу быть предложены педагогам:

1. Определите, какое теоретическое знание поможет решить задачу;

2. Представьте свое понимание современных технологий, используемых в образовании;

3. Представьте схему «Технологии организации инклюзивного образования»;

4. Составьте таблицу, в которой кратко будут описаны технологии психолого-педагогического сопровождения детей с особыми образовательными потребностями;

5. Изучите особенности создания коррекционно-развивающей среды в детском и предложите ее модель;

6. Определите, какие методы, приемы и формы можно использовать при организации совместного обучения детей с нормальным и нарушенным развитием;

7. Составьте алгоритм разработки адаптированной образовательной программы для ребенка с особыми образовательными потребностями (синдром Дауна, РАС или ТНР – по выбору).

Инклюзивная компетентность – это целостное профессиональное личностное качество и аспект деятельности педагога, проводящего инклюзивное обучение, описывается комплексом нравственных установок, специальных знаний и умений, умением проводить самоанализ, определяющих успешность инклюзивного образования.

Для педагога инклюзивной практики характерно наличие самостоятельности и творческого подхода к своей деятельности, в силу того, работа с детьми особыми образовательными потребностями имеет свою специфику и здесь не может быть шаблонов. В качестве основного качества рассматривается умение транслировать знания детям с ограниченными возможностями здоровья. Педагогу должно быть свойственно понимание ребенка, когда по малозаметным проявлениям узнает о переживаниях и проблемах детей.

Список литературы:

1. Кузмина О.С. Подготовка педагогов к работе в условиях инклюзивного образования: дисс.... канд. пед. наук. – Омск, 2015. – 319 с.

2. Хафизуллина, И.Н. Формирование инклюзивной компетентности будущих учителей в процессе профессиональной подготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: – Астрахань, 2008. – 23 с.

3. Кутепова Е.Н. Готовность педагога к деятельности в условиях инклюзивной практики // Инклюзивное образование: практика, исследования, методология: сборник материалов II Междунар. науч.-практ. конф. / отв. ред.: С.В. Алехина. – Москва, 2013. – С. 588- 592.

4. Жубакова С.С, Байменова Б.С., Гладченко В.Д., Мукатова М.Е. Профессиональные компетенции учителей в условиях инклюзивного образования // Инновации в образовании: поиски и решения. Сб. мат. II-ой междунар. науч.-практ. конференции (Астана, 20 ноября 2015 г.). – Астана: Изд-во УГПУ, – 2015. – С. 632-635.

Назымгүл Сейлханқызы БАЙКЕНОВА,
магистрант 2 курса Западно-Казахстанского инновационно-технологического университета,
института образования и менеджмента,
образовательная программа:
7М01101 – «Педагогика и психология»,
группа ПП-221М.
г. Уральск.

Шамалар

Баян Габбасовна АРПАБАЕВА,
Ұлттық бизнес және инжиниринг мектебінің бастауыш сынып мұғалімі.
Астана қаласы.

Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	2.1.3.3** – шамалар мәндерін: ұзындық (см, дм, м), масса (кг, ц) өлшем бірліктерін қолданып өлшеу және олармен амалдарды орындау
Сабақтың мақсаты	Барлығы: шамалар мәндерін: ұзындық (см, дм, м), масса (кг, ц) өлшем бірліктерін қолданып өлшеу амалдарын есептеуде орындай алады. Көпшілігі: шамалар мәндерін: ұзындық (см, дм, м), масса (кг, ц) өлшем бірліктерін салыстырады. Кейбіреуі: шамалар мәндерін: ұзындық (см, дм, м), масса (кг, ц) өлшем бірліктерін түрлендіреді.
Бағалау критерийлері	шамалар мәндерін: ұзындық (см, дм, м), масса (кг, ц) өлшем бірліктерін қолданып өлшейді және олармен амалдарды есептеуді орындай алады. өлшем бірліктерін салыстырады, түрлендіреді

Сабақтың барысы:

Уақыты	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы	**Психологиялық ахуал** «**Өз орныңды тап**» ойын-әдісін өткізу (бойының, шашының ұзындығына сәйкес өз орнын дыбыссыз табу) **Мақсаты:** Жағымды көңіл-күй сыйлау. **«Бір қадам алға…» әдісі.** (Дұрыс жауап берген оқушы бір қадам алға жасап отырады).	Оқушылар бойының ұзындығына және шашының ұзындықтарына сәйкес өз орнын дыбыссыз табады.		

	Мақсаты: Жағымды көңіл-күй сыйлау. **«Бір қадам алға…» әдісі.** (Дұрыс жауап берген оқушы бір қадам алға жасап отырады). **Мақсаты:** шамалар туралы білімдерін еске түсіру,сабақтың мақсатын болжау. - 1 центнер неше кг? - 1 дм неше см? - 1 м неше см? Ендеше, бүгінгі сабақтың оқу мақсаты неге байланысты болады? (Шамалар)	Тапсырма: Сұрақтарға жауап бер. Кім дұрыс жауап береді, сол алға бір қадам жасайды. Оқушылар оқу мақсатын анықтайды	ҚБ: Мұғалімнің кері байланысы	
Сабақтың ортасы	**Топтық жұмыс. «Әткеншек» әдісі** **Мақсаты:** Жауапкершілік, өзгенің жұмысын бағалау, коммуникативтік дағды қалыптастыру. *Саралап топқа бөлу:* 1 топ – орта, төмен деңгейдегі оқушылар; 2 топ – орта, төмен деңгейдегі оқушылар + **ЕББҚ** оқушы 3 топ – жоғары ойлау деңгейдегі оқушылар. *Саралап ресурс беру* 1 топ – қапшыққа салынған алма, мандарин, таразы, гір тас; 2 топ – кітап, парта, өшіргіш, сызғыш, өлшеуіш лентасы; 3 топ – таразы. **1-топ.** (Берілген заттарды таразыға салып өлшейді, арнайы қима қағазға әр заттың салмақтарын жазып отырады, жалпы салмағын табады) (кг) **Мақсаты:** масса (кг) өлшем бірліктерін қолданып өлшеу.	Оқушылар есімдері жазылған қима қағаздарды таңдап алып, 1, 2, 3 топтарға бөлініп отырады. **1-топ. Тапсырма (Ашық типтегі тапсырма.)** **1-тапсырма:** Берілген заттарды таразыға салып өлше. Алма – ☐ кг Мандарин – ☐ кг **2-тапсырма:** Жемістердің жалпы салмағын тауып жаз.	ҚБ. Бағалау парақшасы 1 топ Бағалау парақшасы 2 топ ҚБ: Мұғалімнің кері байланысы	 Таразы, гір тас, маркер

<table>
<tr>
<td></td>
<td>2-топ. (Оқушыларға кітап, парта, өшіргіштің ұзындығы мен енін өлшеуге ұсынылады. (см, м). Заттарды салыстырып ең ұзын, ең қысқа затты жазады)
Мақсаты: ұзындық (см, дм, м) өлшем бірліктерін қолданып өлшеу.
ЕББҚ қолдау алгоритмі:
1) Өлшем бірліктері орналасқан кестені ұсынамын;
2) Қасына жиі келіп, жасаған жұмысын мадақтаймын.</td>
<td>2-топ. Тапсырма (Ашық типтегі тапсырма)
1-тапсырма: Берілген заттардың ұзындығын, енін өлшеп, пайдаланған өлшеуіш құралды көрсет (+), кестені толтыр.
<table>
<tr><td>Заттар</td><td>Ұзындығы</td><td>Ені</td><td> </td><td> </td></tr>
<tr><td> </td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td> </td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td> </td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table></td>
<td>Бағалау парақшасы
3 топ</td>
<td>Сызғыш, рулетка, маркер
 </td>
</tr>
<tr>
<td></td>
<td>Ұжымдық тапсырма (ауызша). «Ақиқат-жалған» әдісі.
Мақсаты: Шамаларды бірдей өлшем бірліктеріне түрлендіріп, салыстыру. Интербелсенді тақтада көрсетілген слайдта салыстыруға берілген шамалар жазылған. Сол шамалардың ақиқат, жалған екенін табады.
ЕББҚ қолдау алгоритмі:
1. Заттарды салыстыруға арналған суреттерді ұсынамын;
2. Қасына жиі келіп, жасаған жұмысын мадақтаймын.
Жеке жұмыс. Қалыптастырушы тапсырма. «Сәйкестендіру» әдісі.
Мақсаты: Шамаларды бірдей өлшем бірлікке түрлендіру, амалдарды орындап,
дұрыс жауабымен сәйкестендіру.</td>
<td>Тапсырма: (Жабық типтегі тапсырма)
Шамалардың «ақиқат» не «жалған» екенін анықта.
<table>
<tr><th>Тұжырымдар</th><th>А</th><th>Ж</th></tr>
<tr><td>100 кг = 1 ц</td><td>+</td><td></td></tr>
<tr><td>2 ц < 180 кг</td><td></td><td>+</td></tr>
<tr><td>1 дм 3 см < 11 см</td><td></td><td>+</td></tr>
<tr><td>1 м > 60 см</td><td>+</td><td></td></tr>
<tr><td>1 ц 5 кг < 95 кг</td><td></td><td>+</td></tr>
<tr><td>45 кг > 38 кг</td><td>+</td><td></td></tr>
</table>
ЕББҚ тапсырмасы:
Суреттегі жемістерді салыстырып, тіктөртбұрыштың ішіне «артық», «кем», «тең» таңбаларын қой.
 </td>
<td>ҚБ: «Бас бармақ» әдісі.

ҚБ: Мұғалімнің кері байланысы

ҚБ: өзін-өзі бағалау.</td>
<td>Интерактивті тақта

Жауап парақшасы</td>
</tr>
</table>

<table>
<tr>
<td></td>
<td>ЕББҚ қолдау алгоритмі:
1. Қима қағаздағы өрнектерді шығарып, суреттермен сәйкестендіреді;
2. Қасына жиі келіп, бақылаймын, жасаған жұмысын мадақтаймын.
Үйге тапсырма: Оқулықтан 5-тапсырманы орындауын түсіндіру.</td>
<td>Тапсырма: (Жабық типтегі тапсырма)
<table>
<tr><td>1 дм – 6 см</td><td></td><td>300 кг</td></tr>
<tr><td>16 кг + 13 кг</td><td></td><td>1 дм</td></tr>
<tr><td>1 ц + 200 кг</td><td></td><td>80 см</td></tr>
<tr><td>3 см + 7 см</td><td></td><td>29 кг</td></tr>
<tr><td>1 м – 20 см</td><td></td><td>15 кг</td></tr>
<tr><td>40 кг – 25 кг</td><td></td><td>4 см</td></tr>
</table>
ЕББҚ тапсырмасы: Өрнектердің мәнін тап, оны суреттермен сәйкестендір.
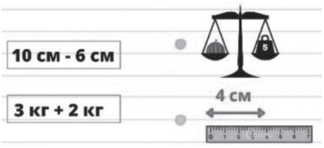
</td>
<td>ҚБ: Мұғалімнің кері байланысы</td>
<td>Жауап парақшасы</td>
</tr>
<tr>
<td>Сабақтың соңы</td>
<td>Рефлексия «Табыс ағашы» әдісі.
Мақсаты: Бүгінгі сабаққа кері байланыс алу, тақырып қаншалықты меңгерілгенін анықтау.
1. Бүгін мен не білдім?
2. Қызықты не болды?
3. Нені түсінбей қалдым?</td>
<td>Оқушылар арнайы жасыл, сары, қызыл алмаларға есімдерін жазады.
1. Бүгін мен барлық тапсырмаларды түсіндім – Жасыл алмаға өзінің есімін жазады;
2. Кейбір тапсырмаларды орындауда қателестім – Сары алмаға есімін жазады;
3. Тапсырмалар орындауда қиналдым, әлі де көмек керек – Қызыл алмаға өзінің есімін жазады.</td>
<td>«Табыс ағашы» әдісі.</td>
<td>Рефлексия «Табыс ағашы»
 </td>
</tr>
</table>

Қазақтың ақсұңқар ақыны

Шолпан Жумабековна ОМАРОВА,
«Ақмола облысының білім басқармасы жанындағы Степногорск қаласының Жоғары колледжі» МКҚК
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі.
Ақмола облысы.

Қазақтың классик әдебиетінің негізін салушы, ақын-жазушылардың бірі де бірегейі, драматург, қоғам қайраткері – Сәкен Сейфуллиннің туғанына биыл 130 жыл. Осы айтулы мерейтойға орай, еліміздің әрбір білім ошақтарында түрлі іс-шаралар ұйымдастырылып, ақын мерейтойы атап өтуде. Келешек жас ұрпаққа Сәкеннің ақындық болмысын, шығармашылық еңбегін, «халқым» деп осы жолда күрескен қаламгердің сол жүйенің құрбанына айналған өкінішті тағдырын терең ұқтыру – бүгінгі ұстаздың басты парызы деп санаймын... Осы мақсатта колледж студенттеріне Сәкен Сейфуллиннің өмірі мен шығармашылығына арнап конференция өткізілді. «Сәкен – лирик ақын», «Сәкен –жазушы», «Сәкен – драматург», «Сәкен – қоғам қайраткері», «Сәкен – публицист». тақырыбында баяндамалар оқып, ақын тұлғасын жан-жақты ашуға тырысты. Іс-шара соңында Сәкен өлеңдері оқылып, Сәкен әндері шырқалды.

Сәкен өзі басқарған «Еңбекші қазақ» газетінде жазған мақалалардың негізгі арқауы –қазақтың мұңы, ұлт мәселесі, жастар мәселесі, саясат, қазақ тілі, т.б. 1923 жылы 15 ақпанда «Еңбекші қазақ»

газетінде жарияланған мақаласында «Қазақты қазақ дейік, қатені түзетейік» деген бастамасынан Сәкеннің нағыз патриоттық тұлғасын, ұлт намысын биік көтерген ерлігін көреміз. Бүгінгі жастарды осындай ерлік, отаншылдық рухта тәрбиелеу үшін оларға Сәкеннің өмірі мен шығармашылығын, нағыз хас батырға лайық келбетін таныту қажет деп ойлаймын. Тәуелсіз еліміздің ертеңі болатын жас ұрпақ бойына Сәкендей асылдарымызды ұлықтай отырып, отаншылдық рухта тәрбиелей берейік, әріптестер!

Сәкен тойы – ел тойы, болашаққа бастар ұлы жол! Осы тойға өзіндік үніміз бен үлесімізді қоса берейік!

Еңбек етсең ерінбей...

Амина Анафияевна ХОЖАМБЕРГЕНОВА,
Сұлтанбек Қожанов атындағы
«№64 мектеп-лицей» ШЖҚ МКК
бастауыш сынып мұғалімі.
Астана қаласы.

Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	Оқушылар сұраққа жауап береді, жұмысты берілген түріне қарай орындайды.			
Сабақтың кезеңі уақыт	**Педагогтің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Басы	**Психологиялық ахуал қалыптастыру.**	Оқушылар сұраққа жауап береді,	ҚБ: Смайликтер	

	Жұмыс ережесін келісу - Сабақта бір-бірімізді сыйлаймыз, тыңдаймыз! - Уақытты үнемдейміз! - Нақты, дәл жауап береміз! - Сабақта өзіміздің шапшаңдығымызды, тапқырлығымызды көрсетеміз! - Сабаққа белсене қатысып, жақсы баға аламыз! **Алдыңғы білімді еске түсіру (ұжымда)**	жұмысты берілген түріне қарай орындайды.	арқылы бір-бірін бағалау. 	Алдыңғы білімді еске түсіру тапсырмалары.
Ортасы	**Ширату тапсырмасы. Белсенді оқу тапсырмалары (топта, ұжымда)** Баяғыда бір жалғыз бала орманда өз күнін көріпті. Ол күн сайын жұмыс жасайтын болыпты. Ол бір күні көп ойланып: «Мүмкін маған үйлену керек шығар. Жасымда таяп қалыпты. Әкем мен анамды бір қуанту керек қой не дегенмен. Мен қаладағы ата-анама хат жіберіп көрейін» дейді бала. Оның ата-анасы мен ағасы оны орманға тастап кеткен екен. Себебі, ол еріншек бала болған. «Бұл бала қатты еріншек болып кетті. Бұл баланы орманға апарып тастайық.	Жұмыс дәптеріндегі жазылым тапсырмаларын орындау **Белсенді оқу тапсырмалары (топта, ұжымда)** ***Түйінді сөздер***	ҚБ: Отшашу арқылы ҚБ: Бағдаршам көздері арқылы бір-бірін бағалау. 	Оқылым, жазылым тапсырмалары.

	Мүмкін еңбекшіл болар. Жыртқыш аңы жоқ орманға жіберіңдер», - депті ата-анасы осыдан 5 жыл бұрын. Оның отбасы өте бай болыпты. Барлық қыз тек осы балаға күн сайын бәліш, бауырсақ, сыйлық әкелсе де, ол көңіл аудармапты. Бір күні орманға бір айдай сұлу ханшайым келеді. Ол далада еңбек етіп жатқан бір жас жігітті көреді де: - Ей, жас жігіт! Бұл орманда не істеп жүрсіз? - дейді ханшайым қыз. - Сонда бала: - Бұл жаққа мені ата-анам мен ағам әкеп тастады. - Не үшін? - дегенде бала қатты ұялып, жағдайын айта алмайды. - Ммм, жай, - депті бала. Сол кезде бала қызға қатты ғашық болады. - Менің үйіме жүр. Мен сені тамақтандырайын. Қарның ашып қалған шығар. - Жоқ. Сен менің үйіме жүр. Бірақ немен барамыз?			

	- Менде сиқырлы таяқ бар. - Қане таяғым, бізді мына - жас жігіттің үйіне апар, - дейді қыз. Көзді ашып жұмғанша қыз бен жігіт танысып үлгереді. Бала қызды ата-анасымен таныстырып, дүркіретіп той жасайды. Осылайша екеуі бақытты өмір кешіпті. ***Дескриптор:*** **Жұмыс дәптеріндегі жазылым тапсырмаларын орындау**			
Кері байланыс	**Рефлексия (жеке, жұпта, топта, ұжымда)** Оқушыларға «**Жетістік баспалдағы**» кері байланыс парағы таратылады. Оқушылар өздері белгілейді. 	«Жетістік баспалдағы» кері байланыс парағы таратылады.		

Қу түлкі

Ботагөз Бахтиярқызы АЯПОВА,
Сұлтанбек Қожанов атындағы
«№64 мектеп-лицей» ШЖҚ МКК
бастауыш сынып мұғалімі.
Астана қаласы.

Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаттары	Оқушылар сұраққа жауап береді, жұмысты берілген түріне қарай орындайды.			
Сабақтың кезеңі/ уақыты	**Педагогтің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Басы	**Психологиялық ахуал қалыптастыру.** «Қамалды қорға» ойыны Ойнаушылар үлкен шеңбердің қатарына тұрады. Шеңбердің ортасына «Қамал», яғни мосы немесе орындық қояды да, бір ойыншы қорғаушы болады. Шеңбер бойында тұрған ойыншылар доппен қамалды атқылай бастайды, ал қорғаушы болса допты қамалға тигізбеуге тырысады. Кімде кім допты қамалға (орындыққа) тигізсе, сол бала қорғаушымен орнын алмастырады. Ойын осылайша жалғаса береді.	Психологиялық ахуалға берілген тақпақтарды дауыстап айтып, тілді жаттықтыру және жаңа сабаққа назар аудару. Оқушылар сұраққа жауап береді, жұмысты берілген түріне қарай орындайды.	**ҚБ:** Балмұздақтар арқылы бір-бірін бағалау. 	Психологиялық ахуал. Алдыңғы білімді еске түсіру тапсырмалары.

	Жұмыс ережесін келісу - Сабақта бір-бірімізді сыйлаймыз, тыңдаймыз! - Уақытты үнемдейміз! - Нақты, дәл жауап береміз! - Сабақта өзіміздің шапшаңдығымызды, тапқырлығымызды көрсетеміз! - Сабаққа белсене қатысып, жақсы баға аламыз! **Алдыңғы білімді еске түсіру (ұжымда)**			
Ортасы	**Ширату тапсырмасы.**			
	Жолбарыс бір түлкіні ұстап алады. Түлкі құйрығын бұландатып, тұмсығын жоғары көтеріп: - Мені жей алмайсың! Мен осы орманға қожалық етуге келгенмін, - дейді. Жолбарыс түлкіге олай бір, былай бір қарап, сенбей: - Мүмкін емес, - дейді. - Сенбесең, менімен бірге орманға жүр. Ондағы барлық аңдардың менен қалай қорқатынын өз көзіңмен көр, - дейді түлкі. Жолбарыс бұған келіседі. Түлкі жолбарыстың алдына түсіп, паңдана жүріп отырады. Жолбарысты көріп аңдар мен құстар зәресі ұшып, тым-тырақай қашады, ұялары мен індеріне тығылады, аспанға ұшады.	Жұмыс дәптеріндегі жазылым тапсырмаларын орындау **Жұмыс дәптеріндегі жазылым тапсырмаларын орындау**	ҚБ: От шашу арқылы бір-бірін бағалау. ҚБ: Бағдаршам көздері арқылы бір-бірін бағалау. 	Оқылым, жазылым тапсырмалары.

	Ал қу түлкі басын онан сайын көтере түсіп: - Ал, енді көзің жеткен шығар! Менен қорықпайтын жан бар ма тірі? - деп мақтанады. - Иә, сен шынында да айбарлы екенсің, - деп алданған жолбарыс жайына кетеді. ***<u>Дескриптор:</u>*** **Жұмыс дәптеріндегі жазылым тапсырмаларын орындау**			
Соңы	**Жаңа білім мен тәжірибені қолдану** «Раунд – Робин» әдісі. Бұл әдіс өткен тақырыпты немесе жаңа тақырыпты бекіту үшін өте қолайлы. Мұнда әр бала берілген тақырып туралы не білетінін бір сөйлем немесе сөз тіркесі арқылы бірінің айтқанын бірі қайталамай, түгел айтып шығуы тиіс.	Сабақты пысықтау тапсырмаларын орындау.	**ҚБ:** Жұлдыздар арқылы бір-бірін бағалау. 	Топтық тапсырмалар.
Кері байланыс	**Рефлексия** **(жеке, жұпта, топта, ұжымда)** Оқушыларға **«Білім сандығы»** кері байланыс парағы таратылады. Оқушылар өздері белгілейді. 	Оқушыларға «Білім сандығы» кері байланыс парағы таратылады. Оқушылар өздері белгілейді	«Білім сандығы»	Кері байланыс парағы.